POLICEJNÍ AKADEMIE ČESKÉ REPUBLIKY V PRAZE

Fakulta bezpečnostně právní

Katedra trestního práva

Prevence trestné činnosti mladistvých

Diplomová práce

Juvenile crime prevention

VEDOUCÍ PRÁCE:
doc. JUDr. Galovcová Ingrid, Ph.D.

AUTOR PRÁCE:
Bc. Natálie Gottšteinová

Praha 2024

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že předložená práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a zdroje, z nichž jsem čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

V Praze dne 14.3. 2024

Natálie Gottšteinová

ANOTACE

Diplomová práce se zaměřuje na prevenci trestné činnosti mladistvých a je strukturována do teoretické a praktické části. Teoretická část obsahuje kapitoly věnované základním pojmům, zákonům a obecné definici trestné činnosti mladistvých. Následující kapitoly detailněji rozebírají systém prevence, zahrnující různé typy prevence, klíčové aspekty a jejich fungování. Další samostatná kapitola se věnuje opatřením ukládaným mladistvým v rámci prevence. Praktická část práce je koncipována jako kvalitativní výzkum, který zahrnuje případové studie doplněné o poznatky osob aktivně se podílejícími na prevenci. Tímto způsobem se diplomová práce snaží propojit teoretické poznatky s konkrétními situacemi a praktickými zkušenostmi v oblasti prevence trestné činnosti mladistvých.

ANNOTATION

The thesis focused on the prevention of juvenile crime and is structured into theoretical and practical parts. The theoretical part contains chapters devoted to basic concepts, laws and general definition of juvenile crime. The following chapters discuss the prevention system in more detail, including the different types of prevention, the key aspects and their functioning. Another separate chapter is devoted to measures imposed on juveniles as part of prevention. The practical part of the thesis is designed as qualitative research, which includes case studies supplemented by findings from interviews with those actively involved in prevention. In this way, the thesis tries to link theoretical knowledge with concrete situations and practical experiences in the field of juvenile crime prevention.

KLÍČOVÁ SLOVA

prevence, trestný čin, provinění, mladistvý, rodina, škola, volný čas, alternativní tresty

KEYWORDS

prevention, crime, delinquency, juvenile, family, school, leisure, alternative punishment

Obsah

Úvod 6

TEORETICKÁ ČÁST 8

1. Základní pojmy 8

1.2.Právní rámec v oblasti prevence 10

2. Definice a charakteristika mladistvé trestné činnosti 13

2.1. Příčiny 16

3. Prevence trestné činnosti mladistvých 18

3.1.Typy prevence 19

3.1.1.Primární prevence 19

3.1.2. Sekundární prevence 20

3.1.3. Terciární prevence 21

3.1.4. Sociální prevence 22

3.1.5. Situační prevence 23

4. Způsoby organizované prevence kriminality v České republice 27

5. Klíčové aspekty prevence 29

5.1. Vliv rodiny na prevenci 29

5.2. Vliv školy na prevenci 31

5.3. Vliv volnočasových aktivit a vrstevníků na chování mladistvých 35

5.3.1. Média 37

6.Opatření ukládána mladistvým 39

6.1.Výchovná opatření 40

6.2.Ochranná opatření 44

6.3.Trestní opatření 47

6.4. Stručně o řízení ve věcech dětí do 15 let 49

7. Alternativní přístupy 50

8. Stručně o principu Restorativní justice a Probační a mediační službě 52
8.1. Restorativní justice 52
8.2.Probační a mediační služba 53
8.2.1.Probační a resocializační programy 54
PRAKTICKÁ ČÁST 57
9. Metodologie 57
9.1. Vymezení hypotéz 60
10. Konkrétní případové studie 61
Kazuistika č.1 - chlapec 16 let 61
Kazuistika č.2 - chlapec 17 let 63
Kazuistika č. 3 - chlapec 17 let 66
11. Vyhodnocení hypotéz 69
Hypotéza č. 1 69
Hypotéza č. 2 70
Hypotéza č. 3 70
Hypotéza č. 4 72
Závěr 73
Seznam použité literatury 75

Úvod

Téma této práce jsem si vybrala dle vlastního uvážení, jednak z důvodu, že mě tato problematika velice zajímá, a také proto, že jsem chtěla navázat na svoji bakalářskou práci, která se zabývala analýzou trestné činnosti mladistvých s důrazem na její specifika. Chtěla bych se v diplomové práci více zaměřit na veškeré aspekty prevence.

Co se dnešní společnosti týká, tak otázka trestné činnosti mladistvých je stále naléhavější problém a velmi rychle se vyvíjí. Proto je zapotřebí rychlý, systematický a efektivní přístup k prevenci. Mladistvý pachatelé se mnohdy potýkají s řadou sociálních, psychologických a ekonomických výzev, které mohou přispívat k nežádoucímu chování.

Diplomová práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Teoretická část má za cíl přiblížit systém prevence, uvést konkrétní typy prevence a jejich fungování. Další kapitoly jsou zaměřeny na zkoumání konkrétních klíčových aspektů prevence trestné činnosti mladistvých a jejich rozdělení s cílem identifikovat vliv rodiny, školy, vrstevnických skupin společně s volnočasovými aktivitami na prevenci. V druhé polovině je teoretická část ještě doplněna o okruh účinných strategií, opatření a programů, které působí preventivně a přispívají ke snížení delikventního chování mladistvých. Praktická část práce navazuje na teoretickou část a je pojata formou kvalitativního výzkumu. Konkrétněji jsem využila případové studie doplněné o krátké poznatky z rozhovorů s osobami, které se na prevenci podílejí.

Cílem této práce není pouze identifikovat existující problémy v oblasti trestné činnosti mladistvých, ale také se zaměřit na konkrétní kroky, které by mohly vést k výraznému zlepšení prevence v této oblasti.

Ještě před psaním diplomové práce byly stanoveny výzkumné otázky, na které se práce jak v teoretické, tak i následně praktické části zaměřuje:

- Jaké faktory mohou být klíčové pro úspěch prevence?
- Jak přesně opatření ovlivňuji chování a situaci mládeže?
- Jakou roli hrají rodina a škola v prevenci trestné činnosti mladistvých?

- Jaký vliv má aktivní účast mládeže ve sportovních nebo uměleckých aktivitách během volného času na prevenci?
- Co je příčinou neúspěchu a jak lze neúspěch využít ke zlepšení budoucích preventivních strategií?

Doufám, že tato práce přispěje k lepšímu porozumění problematice a poskytne cenný příspěvek k účinným strategiím pro prevenci trestné činnosti mladistvých.

TEORETICKÁ ČÁST

1. Základní pojmy

Kontrola kriminality je v odborné literatuře dnes již velmi využívaný termín. Vymezuje úsilí státu i společnosti o udržení nebo omezení kriminality tak, aby byla v určitých přijatelných mezích. Mohli bychom termín označit i jinými slovy jako „boj s kriminalitou“, kde však je zdůrazňován primárně represivní přístup. Naopak právě kontrola kriminality klade větší důraz na vzájemnou vyváženost dvou strategií a to **represivní** (trestnou činnost potlačující) a **preventivní** (trestnou činnost předcházející), která je pro tuto diplomovou práci stěžejní.[1]

Prevenci definujeme jako systematický a plánovaný soubor opatření a aktivit, které jsou sestavené tak, aby omezili nebo zamezili vzniku určitého problému, rizika nebo nepříznivé události. Cílem je předejít negativním dopadům na jednotlivce, skupiny i celou společnost, nebo je aspoň snížit.[2] **Prevencí kriminality** se dále v užším slova smyslu rozumí aktivity mimo trestního charakteru zaměřené na odstranění či oslabení kriminogenních faktorů s cílem snížit kriminalitu nebo alespoň zastavit její růst. [3]

Mládež je termín používaný pro souhrnné označení dětí a mladistvých, a to v souladu s mezinárodními dokumenty.[4] Přesnou definici nalezneme v ustanovení § 2 odst. 1 písm. a) zákona o soudnictví ve věcech mládeže, který říká: *že mládeží jsou osoby do osmnácti let, bez vymezení spodní hranice věku.* Zahrnout sem

[1] ZOUBKOVÁ, Ivana. Kontrola kriminality mládeže. Dobrá Voda: A. Čeněk, 2002. ISBN 80-86473-08-2.

[2] PROTIVINSKÝ, Miroslav. Prevence kriminality: skripta určená studentem veřejnoprávních akademií a vyšších odborných škol a posluchačům rekvalifikačních kurzů bezpečnostně-právního studia. Praha: Armex, 1999. ISBN 80-86244-03-2.

[3] NOVOTNÝ, Oto a Josef ZAPLETAL. Kriminologie. 3., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2008. ISBN 9788073573768.

[4] MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. Mládež a delikvence: [možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže]. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-717-8771-X. s136

můžeme více pojmů užívaných v trestním právu. Jde o pojmy: dítě, mladistvý, osoba blízká věku mladistvému a mladý dospělý.

Mladistvý je ten, kdo v době spáchání provinění dovršil patnáctý rok a nepřekročil osmnáctý rok svého věku.[5]

Sociálně patologické jevy - „*Jedná se o jevy, které se v negativním smyslu odchylují od norem a hodnot uznávaných společností*. Tyto situace jsou typicky běžné, časté a rozšířené v určitých sociálních prostředích. Například se může jednat o problémy spojené s návykovým chováním a závislostmi (např. na návykových látkách, hracích automatech), prostituci, sebevražednost, záškoláctví, útěky z domova apod.“[6] Tyto jevy sledujeme a snažíme se je v rámci prevence včas řešit.

Pod toto označení spadá jako termín označován jako **delikvence.** (= chybovat, proviňovat se.) Delikvence je širší významově než pojem kriminalita. Jedná se o označení činnosti, která porušuje jak právní normy, tak i společenské normy. Spadají sem všechny typy jednání, které jakýmkoliv způsobem porušují právní předpisy a nemusí se jednat pouze o trestné činy. Mohou to být i přestupky. Jedním z důvodů delikvence může být vyloučení trestní odpovědnosti pachatele pro nedostatek věku. Takové chování se týká nejen dětí, ale i mladistvých, kteří jsou označováni jako delikventi. Například sem řadíme útěky z domova, záškoláctví, vzdorovité chování či lži. Neřešená delikvence velmi často vede k jejímu prohlubování.[7]

Pojem delikvence je často nepřesně používán jako synonymum dalšího pojmu – kriminality, přestože z definice je výrazně širším pojmem než kriminalita.

---

[5] 218/2003 Sb. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Zákony pro lidi – Sbírka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění [online]. Copyright © AION CS, s.r.o. 2010 [cit. 20.02.2024]. Dostupné z: https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2003- 218?text=osobnost

[6] ZOUBKOVÁ, I., NIKL, J., ČERNÍKOVÁ, V. Kriminalita mládeže. Praha: Vydavatelství PA ČR, 2001. ISBN 80-7251-070-3. s. 87

[7] FIRSTOVÁ, Jana. Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. ISBN 978-80-7380-521-0. str. 12-13

Kriminalita je množina všech trestných činů definovaných v zákoně a spáchaných kýmkoli, tedy i osobou, která není trestně odpovědná.[8]

Protiprávní čin dle ustanovení § 2 zákona č. 218/2003 Sb. zastřešuje pojem jak provinění, tak i trestný čin a čin jinak trestný

Trestný čin – Trestným činem je protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně.[9]

Provinění – Dle zákona č. 218/2003, §6 se jedná o jiný název pro trestný čin, pokud je spáchán právě osobami mladistvými. Je totožný s pojmem TČ s tím rozdílem, že u provinění se uplatňuje princip restorativní justice s ohledem na mladistvé, aby nedošlo k jejich poškození. Přesné znění definice je „*Čin jinak trestný je čin naplňující znaky skutkové podstaty trestného činu, který z důvodu nedostatku věku nebo podmíněné příčetnosti mladistvého pachatele není trestným činem“* což má svůj základ v ustanovení § 5 odst.1 z. č. 218/2003 Sb.

1.2.Právní rámec v oblasti prevence

Přesto, že prevence podle dostupné literatury není brána přímo jako právní pojem, nalézá legislativní podporu a můžeme se při vymezování obsahu prevence nepřímo opřít o několik významných právních norem. Když začneme od nejobecnějšího slova smyslu je ochrana občanů zakotvena v Ústavě České republiky. Pod ustanovením § 1, odst. 1, zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „TŘ“), kde stojí, že „*trestní řízení musí působit k upevňování zákonnosti, k předcházení a zamezování trestné činnosti, k výchově občanů v duchu důsledného zachováními zákonů a pravidel občanského soužití i čestného plnění povinností ke státu a společnosti“.*

Policejní orgány mají za úkol činit nezbytná opatření k předcházení trestné činnosti. Tato opatření jsou zakotvena v § 158, odst. 1 TŘ. Problematiky prevence

[8] MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. Mládež a delikvence: [možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže]. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-717-8771-X.

[9] 40/2009 Sb. Trestní zákoník. Zákony pro lidi – Sbírka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění [online]. Copyright © AION CS, s.r.o. 2010 [cit. 08.02.2024]. Dostupné z: https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40?text=

se okrajově dotýká také zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů, kde § 2 ukládá za úkol policii předcházet trestné činnosti a pod §15 ustanovuje, že mají policejní útvary upozorňovat na skutečnosti, které se dotýkají jejich činnosti a mohou vést k ohrožení nebo porušení vnitřního pořádku a bezpečnosti.

Pro tuto diplomovou práci je stěžejní **zákon č. 218/2003 Sb. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže (ZSVM),** který nabyl účinnosti 1.1.2004. Jeho účinnost měla za následek velkou legislativní změnu právě v oblasti dětí a mladistvých s důrazem na prevenci. Rozdělen je na dvě části. První část se týká děti mladších patnácti let a druhá část je zaměřená na mladistvý ve věku od patnácti do osmnácti let. Zákon zprostředkoval tvorbu samostatného systému trestního práva mládeže. Zřízení systému specializovaných pracovníků z řad orgánů činných v trestním řízení (OČTŘ), zavedl širokou škálu alternativních sankcí, rozšíření o další varianty odklonů v trestním řízení, zpřísnil podmínky pro uložení vazby mladistvým či v neposlední řadě zajištění ochrany delikventního dítěte před stigmatizací v průběhu řízení. Je důsledně vystavěn na principu prevence. Mezi další jeho významné prvky řadíme posuzování trestných činů mladistvých podle nových zvláštních pravidel a zavedení specializovaných soudů, s možností širší škály trestů či nápravných opatření. Upravuje řízení ve věcech mladistvých a stanovuje zvláštní zásady tohoto řízení. Podstatné je zmínit, že na základě tohoto zákona si u nás našli své místo prvky tzv. restorativní justice, která je v některé dostupné literatuře označována jako trestní politika 21. století. Restorativní justice dává přednost alternativnímu řešení trestních věcí. Nově zaváděné instituty této justice plní individuálně preventivní roli, po které se v poslední době volá. Pachatel v mladistvém věku může prostřednictvím probačního a mediačního procesu aktivně reflektovat všechny aspekty svého jednání, což umožňuje komplexní pohled na situaci, nikoli pouze zdůrazňování hrozícího trestu. Úspěšná mediace mu umožní nevracet se do minulosti a vyhnout vězení, kde zpravidla začíná opravdová kriminální kariéra.[10] [11] Pro delikventní mládež je zásadní tento

[10] ZOUBKOVÁ, I. Kontrola kriminality mládeže, Dobrá Voda: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk,2002.s.54.)

[11] HAVELKOVÁ, Pavla. Trestná činnost mladistvých na teritoriu Územního odboru Kutná Hora. Bakalářská práce. Právnická fakulta Masarykovy univerzity, 2010.

specifický přístup, neboť se na ně hledí jako na nedospělé děti, které se sice dopustily protiprávního činu, avšak je nutné je stále vnímat jako nevyzrálé a vyvíjející se jedince, se kterými je nutno pracovat.[12]

[12] 218/2003 Sb. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Zákony pro lidi – Sbírka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění [online]. Copyright © AION CS, s.r.o. 2010 [cit. 20.02.2024]. Dostupné z: https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2003- 218?text=osobnost

2. Definice a charakteristika mladistvé trestné činnosti

Kriminalitu mládeže řadíme do celkové kriminality. Spadá sem jednání osob mladistvých ve věku od patnácti do osmnácti let. Jedná se o skutky, kterými vznikají důsledky jako je překročení právních a společenských norem, což je charakteristické právě pro trestné činy. Struktura trestné činnosti mladistvých je v některých okolnostech rozdílná od trestné činnosti páchané dospělými. Zvláštnosti trestné činnosti mladistvých jsou zapříčiněné hlavně věkem mládeže, protože jejich myšlení a vzdělání je odlišné od dospělých jedinců. Nemají většinou žádné pracovní návyky a jejich přizpůsobení se v kolektivu není mnohdy na vysoké úrovni (např. respektování autorit jako jsou učitelé či rodiče).[13] Nejvíce se vyskytující specifický znak trestné činnosti mladistvých je bezpochyby skupinovost (páchání trestné činnosti ve dvou či více lidech). Dle ustanovení § 23, *„o spolupachatelství se jedná, když trestný čin je spáchán úmyslným společným jednáním dvou či více osob, každá z nich pak odpovídá, jako by TČ spáchala sama*.“ [14]

Skupinovost má jistou spojitost s vrstevnickými skupinami, které jsou pro většinu mládeže důležité z důvodu vytváření silných sociálních vazeb a vztahů mezi sebou, které je od začátku formulují při jejich dospívání a dodává jim pocit anonymity a nedotknutelnosti. Při páchání kriminality může skupina dodat odvahu i těm, kteří by se deliktního jednání nedopustili sami. Pro jedince, kteří se cítí nejistě ve společnosti svým postavením nebo nemají dostatek sebevědomí či vůdčí schopnost, může kriminální činnost sloužit jako jistá cesta, jak patřit do skupiny vrstevníků s podobnými názory či chováním. V rámci prevence trestné činnosti mladistvých se při odhalení delikventní skupiny mládeže často setkáváme s výzvou spravedlivě potrestat všechny účastníky trestné činnosti. Dochází k situacím, kdy trestní sankce uplatňujeme pouze vůči tzv. „obětním

[13] GOTTŠTEINOVA, Natálie. *Analýza kriminality dětí a mladistvých s důrazem na její specifikaci*. Bakalářská práce. Praha: Policejní akademie ČR, 2022.

[14] 218/2003 Sb. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Zákony pro lidi – Sbírka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění [online]. Copyright © AION CS, s.r.o. 2010 [cit. 20.02.2024]. Dostupné z: https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2003- 218?text=osobnost

beránkům“, (zpravidla nejslabším členům skupiny). Vůdce, který danou situaci inicioval a organizoval, zůstává často skrytý a uniká tak postihu a zodpovědnosti. To má za následek posilování sebevědomí skupiny a podněcovat ji k dalšímu pokračování v nežádoucím chování. V této perspektivě je klíčové zaměřit preventivní opatření na odhalení a postih všech aktérů trestné činnosti (hlavně těch hlavních), tak aby bylo dosaženo spravedlivější a účinnější prevence. [15] [16]

Dalším specifickým rysem, který výrazně charakterizuje páchání trestné činnosti mládeže a je velkým tématem právě v oblasti prevence, je užívání alkoholu či jiných návykových látek. Tyto látky zvyšují agresivitu a vyvolávají nepřiměřené a afektované reakce u jednotlivců zapojených do trestné činnosti mladistvých. Významným aspektem, na který je důležité upozornit, je skutečnost, že drogová trestná činnost, jako užívání alkoholu, cigaret nebo tvrdších drog, je i přes zakázaný prodej mladistvým dle trestního zákoníku 40/2009 Sb. v České republice stále rozšířená. Přestože je takový zákaz platný, tak podle dostupných informací problematika užívání návykových látek mládeží zůstává velkým tématem a výzvou. Vyžaduje další preventivní opatření a intervence zaměřené na edukaci, osvětu a podporu v oblasti závislostí.

Činy mladistvých pachatelů, které porušují zákon, často také doprovází nevhodné jednání, spojené s touhou uspokojit vlastní potřeby za každou cenu. Mladí jedinci se snaží dosáhnout svých cílů a uspokojit své potřeby co nejrychleji, přičemž často ztrácejí schopnost přehodnotit své rozhodnutí. Neadekvátní jednání se projevuje nadměrnou brutalitou činů, kterou využívají ke krádeži předmětů, které zrovna potřebují, líbí se jim nebo po nich touží. Jedná se o předměty, ke kterým se nemohou běžně dostat (např. alkohol nebo jiné drogy, kola, automobily, značkové oblečení, boty, elektronika). Všechno je spojeno s určitou impulzivitou, kterou mladiství projevují. Často se rozhodnou spáchat trestný čin bez předchozího

[15] GOTTŠTEINOVA, Natálie. *Analýza kriminality dětí a mladistvých s důrazem na její specifikaci*. Bakalářská práce. Praha: Policejní akademie ČR, 2022.

[16] NETOLICKÁ, Danuše. Kriminalita dětí a mládeže. Metodický portál: Články [online]. 26. 08. 2012, [cit. 2024-02-20]. Dostupný z WWW: ISSN 1802-4785

plánování, impulsivně a bez pečlivého výběru místa či času. Nedostatek přípravy je pak výsledkem chybějících prvků plánování a náhodných rozhodnutí. Mládež často nepřemýšlí dopředu a nemá snahu se připravit na spáchání činu, což vede k zanechání značného množství stop na místě činu a zvýšené detekci jejich činnosti.[17]

Bývá typické, že si mládež plně neuvědomuje, jaké následky může jednání způsobit obětem. Jsou zde důležitá preventivní opatření, která budou klíčová pro zmírnění impulzivity. Důraz na prevenci by měl zahrnovat edukaci mladistvých o následcích jejich jednání, zdůrazňovat odpovědnost za své činy a podporovat plánování a rozvíjení dovedností, které sníží jejich sklony k impulzivnímu chování. Prevence by měla také cílit na posílení vnímání důsledků jejich činů a podporovat odpovědnost za své jednání. Zároveň je důležité předcházet vnímání mladistvých jako obětí a aktivně podporovat jejich uvědomění si odpovědnosti za své činy. Této problematice se věnuje restorativní justice, které je v této diplomové práci věnována samostatná kapitola.[18]

U specifických znaků kriminality mládeže se vyskytuje vysoká míra latence, a to hlavně u deliktů, které jsou méně závažné. U nich zaznamenáváme určitou toleranci společností, pokud se daného deliktu dopustilo například dítě. U dětí jsou právě tato méně závažná porušení práva považovaná za vývojově podmíněný jev. Pro efektivní prevenci kriminality mládeže je nezbytné zaměřit se nejen na závažné delikty, ale naopak právě i na ty méně výrazné.[19]

[17] FIRSTOVÁ, Jana. Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. ISBN 978-80-7380-521-0.

[18] Kriminalita – Ministerstvo vnitra České republiky. Statistika kriminality mládeže – Ministerstvo vnitra České republiky, Rozbor situace dětí a mladistvých ohrožených kriminalitou a kriminálně rizikovými jevy“ v letech 2018–2020 [online]. © 2020 [cit. 21.2.2024]. Dostupné z: https://www.mvcr.cz/soubor/1-informace-pro-rvppk-2020-final-pdf.aspx

[19] VÁLKOVÁ, Helena a Josef KUCHTA. Základy kriminologie a trestní politiky. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-80-7400-429-2.

2.1. Příčiny

U mladistvých se vyskytují jisté rizikové faktory, které je nutné včas identifikovat a promítnout je v rámci prevence. Jedná se o faktory, které mají přímo vliv na mladistvé při delikventním jednání. Považujeme je za základní faktory formující jednotlivce a jeho osobnost již od útlého věku. Ovlivňují chování a jednání mladistvých v jejich budoucnosti. Rozpoznáváme velký počet rizikových faktorů, který mají za příčinu sklony mladistvých k páchání protiprávních činů. Každý má subjektivní předpoklady, které ovlivňují proces začlenění a socializace ve společnosti, což je velmi důležité u mladistvých pro jejich budoucnost. Dané předpoklady jsou nejvíce rozvíjené při dospívání, kdy dochází k přebírání jisté sociální role ve společnosti. Důležité je zmínit, že faktory nepůsobí odděleně, ale vzájemně na sebe navazují a ovlivňují socializaci každého jedince. A to jak pozitivně, tak ve směru k delikvenci.[20]

Další faktory, které jsou podstatné jsou tzv. kriminogenní faktory, které můžeme označit jako rizikové činitele (příčiny a podmínky). Kriminogenní faktory vyvolávají, usnadňují nebo podporují páchání trestných činů. Vyskytují se jako jevy, které v daném případě mají spíše charakter záměru, pohnutky či motivace spáchat trestný čin.[21]

Příčiny neboli činitelé rozdělujeme na dva druhy:

- **faktory vně pachatele neboli vnější (exogenní)** – společenské, sociální a ty, které mají vliv na chování pachatele.

Jedná se o příčiny působící na jedince z venku, podle místa, kde se nachází nebo se zrovna pohybuje. Dochází na základě nich k ovlivnění směru a životní cesty mladistvého.

- Rodina
- Vrstevnické skupiny

[20] FIRSTOVÁ, Jana. Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. ISBN 978-80-7380-521-0. str. 42

[21] BLATNÍKOVÁ, Šárka a NETÍK, Karel, 2008. Predikce vývoje pachatele. 1. vyd. Praha

- Školní prostředí
- mimoškolní volnočasové aktivity

- **faktory uvnitř pachatele neboli vnitřní (endogenní)** biologické, psychologické, medicínské a fyziologické

Jedná se o vnitřní vlivy, které hrají roli ve vývoji dítěte (psychologické či biologické). Jsou automaticky uvnitř jedince a je těžké tyto predispozice následně ovlivnit. Tento vliv můžeme pouze zmírnit či potlačit. Nejsou přímo odpovědné za spáchání protiprávních činů, ale mohou být jednou z příčin delikventního chování jedince.

- Konstituce (vrozený předpoklad)
- Dědičnost.[22]

[22] STRAUS, Jiří. Kriminalistická metodika. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-124-3

3. Prevence trestné činnosti mladistvých

Prevence trestné činnosti mladistvých zahrnuje různé kroky, které nejsou zaměřeny primárně na trestání, ale spíše na snižování výskytu trestných činů tím, že má snahu odstranit příčiny a podmínky, které k nim vedou. Tato opatření zahrnují aktivity podnikané jak státními orgány, veřejnoprávními institucemi, tak i soukromými subjekty. Cílem těchto aktivit je působit na kriminogenní faktory a ovlivňovat je. Do aktivit řadíme sociální prostředí, příčiny a podmínky kriminality, a dále ještě snahu zabránit potenciálním nebo skutečným pachatelům spáchat trestný čin, stejně tak jako ochránit potenciální nebo skutečné oběti trestných činů. Pro maximální účinnost prevence je klíčová aktivní spolupráce mezi institucemi a vytvořit mezi nimi propojení, které umožní efektivní spolupráci a koordinaci jejich úsilí tak, aby došlo k dosažení stanovených cílů preventivní politiky.[23]

Cílem prevence nemůže být pouhá absence sociálně patologických jevů, ale hlavně prezence sociálně příznivého chování, tedy takového chování, které se neslučuje s jednáním protispolečenským.[24] Aby prevence kriminality mládeže byla účinná, musí se nejprve provést analýza současného stavu a možných příčin společensky patologických jevů. Klíčovým je následný komplexní přístup, ve kterém je zahrnuta hlavně spolupráce všech relevantních aktérů jako jsou rodina, škola, policie a státní sociální politika a jejich společná koordinace úsilí. Prevence by měla být pevnou součástí výchovně-vzdělávacího a informačního procesu. Důležité je utvořit pozitivní sociální prostředí a vztahy, zlepšení komunikačních dovedností, schopnost vytvářet přátelské vazby, asertivní dovednosti a zvládání stresu, protože tohle vše je klíčové pro podporu zdravého životního stylu.[25]

---

[23] PREVENCE KRIMINALITY NA STRÁNKÁCH MINISTERSTVA VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. Prevence kriminality. Online. 2021. Dostupné z: https://prevencekriminality.cz/prevence-kriminality/. [cit. 2024-02-16].

[24] . MATOUŠEK, OLDŘICH, KROFTOVÁ, ANDREA. Mládež a delikvence. Praha: Portál, 1998. s. 261 ISBN 80-7178-226-

[25] HYBSKÁ, Bc. Gabriela. *Probační programy jako forma resocializace mladistvých delikventů*. Online, Diplomová práce, vedoucí PhDr. Dana Knotová PhD. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2006. Dostupné z z: https://is.muni.cz/th/jgdkj/PP_jako_forma_resocializace_mladistvych_delikventu.pdf. [cit. 2024-02-20].

3.1.Typy prevence

Schémata a základní modely prevence kriminality mládeže se mezi sebou navzájem prolínají ve velmi husté síti vzájemně se podmiňujících příčin. Na ty má snahu odpovědět celá řada analytických schémat a modelů. Nejpoužívanějším je rozdělení prevence na primární, sekundární a terciární. Kritériem pro rozlišení prevence kriminality na jednotlivých úrovních je buď okruh adresátů nebo vývojové stadium kriminality. [26]

3.1.1.Primární prevence

Primární prevence je zaměřena na rozsáhlé pozitivní ovlivňování hodnotové orientace dětí od nejnižšího věku až po mladé dospělé. Zahrnuje výchovné, vzdělávací, osvětové a poradenské aktivity. Její základ shledáváme hlavně v rodinách a školách, dnes už i v masmédiích či sociálních sítích, které mají velké zastoupení a vliv, který neustále stoupá. Specifická pozornost je pak věnována ještě aktivitám zaměřeným na pozitivní využití volného času mládeže.

Primární prevence hraje klíčovou roli v udržování takzvaně celkového zdraví společnosti konkrétně tak, že se orientuje na preventivní opatření dříve, než samostatný problém nastane. Důležitost primární péče spočívá v tom, že systematicky posiluje odolnost jednotlivců vůči různým rizikovým faktorům. Podporuje vytvoření zdravého životního stylu již od útlého věku. Tímto způsobem může podporovat celkový rozvoj jedince, jeho sociální dovednosti a psychickou odolnost. Samotný důraz na rodiny a školy v rámci primární prevence odráží významné role, které tyto instituce hrají při formování osobnosti a hodnot jednotlivců. Poskytování relevantních informací, podpora emocionálního zdraví a rozvoj sociálních dovedností v raném věku může pozitivně ovlivnit budoucí životní cestu jedince.[27]

---

[26] ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kontrola kriminality mládeže*. Dobrá Voda: A. Čeněk, 2002. ISBN 80-86473-08-2. str. 59

[27] PREVENCE KRIMINALITY NA STRÁNKÁCH MINISTERSTVA VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. Prevence kriminality. Online. 2021. Dostupné z: https://prevencekriminality.cz/prevence-kriminality/. [cit. 2024-02-16].

3.1.2. Sekundární prevence

Sekundární prevence se zabývá již rizikovými dětmi a mladistvými, u nichž je zvýšená pravděpodobnost, že se pachateli trestné činnosti stanou nebo jsou ohroženy sociálně patologickými jevy (především drogovou závislostí, záškoláctvím, gamblerstvím, vandalismem, extremismem, nezaměstnaností). [28]

Úkolem sekundární prevence je co nejvíce včas podchytit poruchy jak fyzického, psychického tak i sociálního vývoje ihned od počátečního stadia. Následně zajistit všechna potřebná opatření pro ohroženého jedince a zabránit dalšímu šíření poruchy mezi ostatní. Sekundární prevencí by se měly zabývat zejména výchovné instituce (včetně škol), rodiče, psychologické, sociální a zdravotnické služby.[29]

Proto, aby primární a sekundární prevence byla kvalitní, nesmí být zaměřena pouze na zabránění budoucímu protiprávnímu jednání mládeže. Prevence musí počítat se všemi typy sociálního selhání a následně jim předcházet.

Za cílovou skupinu prevence považujeme:

- děti neprospívající ve škole,
- děti s poruchami chování,
- děti zneužívané a týrané,
- děti z dysfunkčních rodin,
- děti pocházející ze čtvrtí s vysokým výskytem kriminality,
- děti z neúplných rodin,
- děti, pocházející z chudoby (rodiny žijící pod hranicí minima)
- děti s nedelikventním chování
- hyperaktivní děti[30]

[28] ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kontrola kriminality mládeže*. Dobrá Voda: A. Čeněk, 2002. ISBN 80-86473-08-2. str. 59

[29] KREJČÍ, MILADA. *Uplatnění jógy v resocializačním procesu dětí a mládeže.* České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 1998. 205 s. 33 ISBN 80-7040-311-X

[30] ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kontrola kriminality mládeže*. Dobrá Voda: A. Čeněk, 2002. ISBN 80-86473-08-2.

3.1.3. Terciární prevence

Terciární prevence je již zaměřena na předcházení kriminální recidivě. Je orientovaná na mládež, která se už dopustila trestné činnosti. Terciární prevence usiluje jak o eliminaci recidivy kriminality, tak i sociálně negativního jednání (šikany, prostituce, záškoláctví, útěky z domu apod.) a následnou resocializaci mladých osob (motivace ke vzdělání, získání odborné kvalifikace, pomoc při získání pracovního uplatnění či bydlení, porada rodinám apod.)[31]

Tato fáze prevence se už neobejde bez zapojení odborných pracovníků s konkrétní specializací. Dříve by znamenala terciární prevence pouze pobyt v ústavním zařízení. Což samozřejmě většinou nemělo úplně pozitivní následek a vliv na mládež z důvodu rychlé adaptace mladistvých na umělé ústavní prostředí a jeho podmínky a následné neschopnosti fungovat ve svém běžném životě. V dnešní době již došlo k inovaci a terciální prevence obsahuje spoustu intervenčních programů a alternativ. Jejím obsahem není jen samotný pobyt v ústavní péči. Tyto alternativy se stále používají hlavně u tzv. bagatelních deliktů, tedy málo závažných proviněních, jejichž sankcionování (zejména pobyt v ústavním zařízení) by vedlo k negativnímu nálepkování a zvýšenému riziku recidivy. Proto je žádoucí v těchto případech zasahovat tak, aby pachatele účinně odstrašili od dalšího pokračování v protizákonné činnosti.[32]

Mezi varianty těchto programů bychom mohli zařadit i probační programy, které jsou uskutečňované ve spolupráci s Probační a mediační službou ČR, dále také spousta dalších resocializačních programů, které jsou v souladu s principy terciární prevence a podporují motivaci k vzdělání, systematicky a individuálně asistují v získávání pracovních dovedností a stabilizaci bydlení. Tyto programy jsou navrženy specificky pro každého účastníka, zohledňují jeho historii a dovednosti. Klíčovým prvkem je psychosociální doprovod, který pomáhá k

[31] ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kontrola kriminality mládeže*. Dobrá Voda: A. Čeněk, 2002. ISBN 80-86473-08-2. str. 60

[32] MATOUŠEK, OLDŘICH, KOLÁČKOVÁ, JANA, KODYMOVÁ, PAVLA. Sociální práce v praxi. Praha: Portál, 2005. 351 s. ISBN 80-7367-002-X

přizpůsobení se změnám v chování a postojích.[33] V dalších kapitolách práce jsou zmíněné ještě další alternativní opatření a programy, které jsou důležité v prevenci trestné činnosti mladistvých.

Celkově bychom mohli říct, že resocializační programy v rámci terciární prevence považujeme za hlavní nástroj pro úspěšné znovu začlenění do společnosti a předcházení opakování kriminálních činů. Tímto způsobem se nejen poskytuje podpora pro individuální transformaci, ale rovnou se i napomáhá ke zlepšení celkové bezpečnosti a kvality života v komunitě.

K typům prevence pak bylo přidáno další členění, které umožňuje rozlišit, zda úroveň intervence prevence kriminality bude zaměřena na pachatele, situace nebo oběti.

3.1.4. Sociální prevence

Sociální prevence kriminality je orientovaná na osobu pachatele (i zatím pouze potenciálního) a na obměnu příčin páchané kriminality. K dosahování cílů využívá nejrůznější opatření, která jsou součástí sociální politiky. Jedná se o opatření orientovaná na rodinu, vzdělání a výchovu. Rozhodující část socializace spadá právě hned do období dětství a dospívání, protože většina již dospělých pachatelů začíná páchat trestnou činnost v brzkém věku. Sociální prevenci proto soustředíme na děti s cílem ovlivnit a změnit jejich chování, pokud možno tak právě před tím, než vůbec dojde k páchání trestné činnosti. Současně se zaměřuje na změny ve struktuře společnosti, které mohou mít na socializaci mladých lidí velmi negativní vliv a zvyšovat riziko, že se z nich později stanou pachatelé trestných činů. Pokud se to ale i tak stane, mají být vhodnými resocializačními opatřeními co nejrychleji navedeni zpět na správnou cestu. K tomu lze využívat nejrůznějších opatření, která z větší části spadají do sféry sociální politiky. Například opatření zaměřující se na rodinu, výchovu a vzdělávání.[34]

[33] PMS – PROBAČNÍ a MEDIAČNÍ SLUŽBA [Online]. © 2016. [Citace: 2024-02-25]. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/propachatele/resocializacni-projekty /

[34] ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kontrola kriminality mládeže*. Dobrá Voda: A. Čeněk, 2002. ISBN 80-86473-08-2. str. 60

Efektivitu sociální prevence kriminality mládeže je v celku obtížně statisticky i ekonomicky změřit. Lze ji jen usoudit z hlediska dlouhodobější prognózy sociální perspektivy mládeže, jako objektu preventivního působení.[35]

V shrnutí je tedy nejvýznamnějším prostředkem sociální prevence výchova dětí v rodinách a ve školách. Působnost sociální prevence je také členěna na primární, sekundární a terciární sféru. Primární sféra se orientuje na výchovu, vzdělání, osvětu a poradenství. Má snahu o to, aby byly pozitivně ovlivňovány a optimalizovány životní podmínky pro mládež. Oblast sekundární sociální prevence se zabývá odhalením možných pachatelů, a to dřív, než dojde ke spáchání trestného činu a následným provedením intervence. Poslední oblast terciární prevence má za úkol ukládání trestů a ochranných opatření.[36]

3.1.5. Situační prevence

Je orientovaná na samotnou kriminalitu, chápanou jako produkt motivací a příležitostí. Vychází z toho, že určité druhy kriminality mládež páchá v určité době, na určitých místech a za určitých okolností. Podstatou situační prevence je snaha snížit možnosti pro spáchání trestných činů. Jedná se tedy o technické opatření znesnadňující kriminální chování a jejich podstatou je snaha o snižování možností pro páchání trestných činů.[37]

Blíže se zaměřuje na odstraňování příležitostí a podmínek, které vedou pachatele k páchání trestné činnosti. Základem situační prevence je předpoklad, že pachatel páchá trestnou činnost pod vlivem podmínek určité situace. Vychází ze zkušeností, že určité druhy kriminality se vyskytují v určité době, na určitém místě a za určitých okolností. V rámci provádění situační prevence jsou realizovány

[35] ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kontrola kriminality mládeže*. Dobrá Voda: A. Čeněk, 2002. ISBN 80-86473-08-2. str. 60–61

[36]VÁLKOVÁ, Helena, Josef KUCHTA a Jana HULMÁKOVÁ. 2019 Základy kriminologie a trestní politiky. 3. vydání. V Praze: C.H. Beck, Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-80-7400-732-3.

[37] ZOUBKOVÁ, I. Kontrola kriminality mládeže, Dobrá Voda: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk,2002.s. 60–61

různé organizační, ekonomické a technické opatření, jejichž cílem je snížit rizika, a ztížit provedení spáchání jednotlivých trestných činů.[38]

Primární prevence situační je orientována na zlepšení bezpečnostní situace na území celého státu, a to prostřednictvím informačních, organizačních, ekonomických a technických opatření. Sekundární prevence situační je orientována na zlepšení bezpečnostní situace v rizikových oblastech (např. větších městech, sídlištích, nádražích apod). Terciární prevence situační je orientována na zlepšení bezpečnostní situace v místech postižených vysokou kriminalitou.

K závěrečnému shrnutí a pochopení vkládám ještě tabulku, kde je všechno výše zmíněno zaznamenáno, a to i včetně prevence viktimnosti, která pro tuto práci není přímo stěžejní, ale je potřeba ji neopomenout, protože v prevenci má také své zastoupení. Zaměřuje se na bezpečné chování orientované na různé kriminogenní situace a psychickou připravenost ohrožených osob. V praxi jde o skupinové i individuální zdravotní, psychologické, právní a technické poradenství. Prevence viktimnosti by měla zahrnovat přípravu dětí na to, aby si osvojily a naučily se uplatňovat preventivní opatření, kterými by mohly snížit riziko svého ohrožení kriminalitou.[39]

[38] KOCÁBEK, P., Situační prevence kriminality – teorie a praxe [online], Copyright Městská policie Karlovy Vary©2004–2016, [cit. 2024 02–22], Dostupné na: www.mpkv.cz/index.asp?menu=308

[39] ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kontrola kriminality mládeže*. Dobrá Voda: A. Čeněk, 2002. ISBN 80-86473-08-2.

Tabulka č.1 – klasifikace prevence

PREVENCE	**PRIMÁRNÍ** ZAMĚŘENÁ NA CELOU MLADOU GENERACI	**SEKUNDÁRNÍ** ZAMĚŘENÁ NA RIZIKOVÉ SKUPINY MLÁDEŽE	**TERCIÁLNÍ** ZAMĚŘENÁ NA TY MLADISTVÝ, KTERÉ SE JIŽ KRIMINÁLNÍCH ČINŮ DOPUSTILY
SOCIÁLNÍ ORIENTOVANÁ NA SPOLEČENSKÉ FAKTORY	Opatření směřující k podpoře hodnotového systému odmítajícího nezákonné jednání	Velmi různá, úzce cílená opatření zaměřená na konkrétní druhy rizikových skupin v rozlišení dle věku, míry a druhu ohrožení, místa apod.	Ukládaní trestů, ochranných opatření a resocializačních opatření uplatňovaných v průběhu výkonu trestu odnětí svobody a po propuštění
SITUAČNÍ ORIENTOVANÁ NA OMEZOVÁNÍ KRIMINOGENNÍCH SITUACÍ A ZVÝŠENÍ PRAVDĚPODOBNOSTI ODHALENÍ PACHATELE	Zvyšování informovanosti a možnosti obrany proti kriminalitě a správném chování v případě výskytu TČ	Zhoršení podmínek pro páchání kriminality a opatření organizační (zvyšování profesionality policistů)	Zvýšení míry objasněnosti TČ a zhoršení podmínek pro páchání konkrétních druhů kriminality.
VIKTIMNOSTI ORIENTOVANÁ NA BEZPEČNÉ JEDNÁNÍ	Zvyšování informovanosti o možnosti ochrany proti nejčastěji se vyskytujícím druhům kriminality správném chováním při ohrožení TČ	Cílené zvyšování informovanosti o možnostech ochrany proti nejčastěji se vyskytujícím druhům kriminality	Psychologická, zdravotní a právní pomoc a poradenství, odškodňování obětí

Zdroj: ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kontrola kriminality mládeže*. Dobrá Voda: A. Čeněk, 2002. ISBN 80-86473-08-2. s. 62 (vlastní zpracování)

Jako další druh prevence mladistvých, je nutné ještě uvést **prevenci drogových závislostí**, která se čím dál víc dle dostupných zdrojů u mladých lidí rozšiřuje formou nových trendů a dostupných látek. Jejím úkolem je ochrana mládeže před negativním vlivem drog. Podporuje mladé lidi v jejich individuálním rozhodnutí pro život bez drog. Realizována je od počáteční péče, ve které se pokouší předejít experimentování s drogami u osob mladistvých. Naopak se je snaží motivovat k preferování zdravého životního stylu přes ambulantní a ústavní léčbu, až po rehabilitaci a resocializaci těch, kteří si již léčením prošli a dosáhli abstinence tak, aby mohlo dojít k návratu zpět do běžného života bez obtíží.

V rámci primární prevence se jedná o výchovu, vzdělávání a osvětu orientovanou na děti a mládež nebo na ty, kteří na děti a mládež působí. Sekundární a terciární prevence představuje poradenství, detoxikaci, léčbu, resocializaci a rehabilitaci uživatelů drog, závislých i abstinujících. Součástí sekundární a terciární prevence je podpora a pomoc (psychologická, edukativní, sociální) určená osobám v blízkém okolí klienta (např. partner, rodiče, přátelé apod.[40]

[40] ZOUBKOVÁ, I. Kontrola kriminality mládeže, Dobrá Voda: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk,2002.s. 60–61

4. Způsoby organizované prevence kriminality v České republice

V České republice je prevence kriminality uspořádaná primárně na třech úrovních:

I. Na meziresortní úrovni

Na této úrovni dochází k meziresortní spolupráci. Její podstatu shledáváme ve vytváření preventivní politiky vlády ve vztahu k obecné kriminalitě a koordinaci preventivní činnosti individuálních resortů, které mají své zastoupení v republikových výborech pro prevenci kriminality a vytváření nových aktivit.

II. Na resortní úrovni

Programy prevence kriminality pocházejí z věcné působnosti jednotlivých ministerstev, doplňuji jejich běžné činnosti o další nové prvky, přístupy a ovlivňují tvorbu legislativních předpisů.

III. Na místní úrovni

Na místní úrovní působí orgány, které mezi sebou spolupracují jako veřejná správa, nevládní organizace, policie a další instituce. Primárním směrem je rozložení působnosti v oblastech sociální a situační prevence, a to vše s ohledem na aktuální místní situaci, potřeby a možnosti. Z hlediska účinnosti považujeme za nejvýkonnější a s největší mírou efektivnosti právě programy prevence působící na této úrovni. Jedná se o systémy podpory pro vznik programů prevence primárně v oblastech kraje, města a obcí ve kterých je zvýšená míra kriminality a kriminální jevy, které shledáváme jako rizikové.[41]

Pro dosažení efektivnosti preventivních opatření prováděných na lokální, regionální a státní úrovni je důležitá kvalifikovaná detekce problémů. Mimo to je důležité sledovat očekávaný vliv i vedlejší účinky preventivních opatření. [42] Jak již

[41] Prevence kriminality, [online], MVCR, 2015, [cit. 2024–02–13], Dostupné na: www.mvcr. cz/ clanek/ web-o-nas-prevence-prevencekriminality.aspx?q=Y2hudw09NA%3 d%3d

42 MATOUŠEK, O., MATOUŠKOVÁ, A., Mládež a delikvence, Praha, Portál, s.r.o., 2011, 336 s., ISBN: 978–80–7367–825–8

bylo zmíněno, prevenci kriminality se věnuje mnoho institucí jak na republikové, tak na místní úrovni. Preventivním programům se věnuje celá řada ministerstev:

- **Ministerstvo vnitra** – Ministerstvo má snahu o zkvalitnění práce na úseku odhalování trestné činnosti a zaměřit se na projekty, které vedou ke snížení kriminality u osob mladistvých.
- **Ministerstvo spravedlnosti** – Ministerstvo se zabývá problematikou zacházení s mladistvými delikventy a vytváří podmínky pro aplikaci alternativních trestů.
- **Ministerstvo práce a sociálních věcí** – Ministerstvo usiluje o zlepšení a rozšíření práce s mládeží pocházející z rizikových poměrů, kteří vykazují znaky delikventního chování.
- **Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy** – Apeluje na zkvalitnění výchovného působení na mládež.
- **Ministerstvo zdravotnictví** – Se zaměřuje na léčbu pachatelů trestné činnosti trpící duševní poruchou nebo se závislostí na návykových látkách.

Mimo tyto instituce se prevencí kriminality na území České republiky zabývá Republikový výbor pro prevenci kriminality, tj. resortní, metodický a organizační orgán. Jeho hlavní náplní je tvorba plánu preventivní politiky státu, která zasahuje všechny tři úrovně prevence kriminality.[43]

[43] Strategie prevence kriminality v České republice na léta 2016 a 2020, [online], MVCR, 2016, [cit. 2024 .6–02–26], Dostupné na: http://www.mvcr.cz/clanek/strategie-prevence-kriminalityv-ceske-republice-na-leta-2016-az-2020.aspx

5. Klíčové aspekty prevence

Tato kapitola navazuje na předchozí kapitoly. Jejím cílem je prohloubit naše porozumění problematice prevence právě vymezením a popisem klíčových prvků, které vycházejí z kapitoly třetí. Tyto aspekty byly identifikovány jako podstatné pro to, aby byla efektivní a účinná zmíněná preventivní opatření. Představením těchto klíčových aspektů máme za cíl lépe porozumět, jak prevence může být navrhována a implementována s ohledem na specifické potřeby mladistvých. Právě tyto prvky mají svoji důležitou roli ve všech typech prevence u osob mladistvých. Kapitola je zaměřená blíže na identifikaci psychosociálních faktorů, které jsou klíčové při prevenci vzniku a následného zastavení pokračování delikventního chování. Je důležité přiblížit, jaký vliv má rodina, škola, vrstevníci, volný čas, neziskové skupiny, státní správa a policie na prevenci trestné činnosti. Všechny tyto aspekty mohou ovlivnit chování mladých jedinců. Například sport jako volnočasová aktivita může poskytovat řád, týmového ducha a podporu, které mohou přispívat právě k prevenci.

5.1. Vliv rodiny na prevenci

Kvalita rodinných vazeb je podle dostupné literatury nepochybně klíčovým činitelem v rozvoji mládeže již od útlého věku. Jedná se o nejvýznamnější prostředí, kde dochází k socializaci a přenosu základních hodnot a společenských norem. Z hlediska teorie sociálního učení není ale rodina místem, kde si mládež přebírá pouze pozitivní vzorce chování, ale naopak může dojít i k případům, kdy si osvojují negativní hodnoty a chování směřující k delikvenci. Tento přenos negativních hodnot, včetně akceptace delikventního chování a pozitivního přístupu například k násilí, může ovlivnit utváření vzorců chování právě u mladistvého. Pro dítě je důležitý dohled rodičů a jejich motivace k žádoucímu chování. Rodiče by měli působit preventivně ihned od začátku vývoje dítěte. [44]

Dohledatelné zdroje dále uvádí, že existence blízkého vztahu rodiče s dítětem, má velmi pozitivní vliv v oblasti primární prevence na snižování pravděpodobnosti

[44] FIRSTOVÁ, Jana. Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. ISBN 978-80-7380-521-0. str. 61-95

spáchání trestné činnosti mladistvými. Děti, které udržují blízký vztah s rodiči, projevují větší zájem o názory svých rodičů na svoje chování. Inklinují k tomu vyhýbat se nelegálním aktivitám, které jsou v rozporu s rodičovským přesvědčením. Samozřejmě dobré vztahy v rodině nemusí vždy znamenat absolutní jistotu, že občas nedojde k porušování pravidel či přímo trestné činnosti. I přes dobré vztahy v rodině, může stále dojít k narušení, které jsou způsobeny například ztrátou blízké osoby nebo chováním rodičů, které není v souladu se společenskými normami, včetně domácího násilí nebo zneužívání návykových látek. Všechny tyhle události mohou, ale nemusí ovlivnit vývoj dítěte. Narušení vztahů ihned nemusí znamenat riziko delikventního chování, pokud jsou vztahy v rodině postavené na pevných základech. Avšak tyto negativní vzorce chování mohou být postupně předávané osobám mladistvým a projevovat se v jejich vlastních projevech násilné nebo drogové delikvence.[45]

Za rizikové faktory objevující se v rodině, považujeme například nepřítomnost jednoho rodiče nebo rodiče co se chová delikventně a v neposlední řadě také potíže, který souvisejí s finanční situací v rodinách. Za zmínku ještě stojí zvláštní kategorie dětí vychovávaných v kolektivních institučních zařízeních neboli dětských domovech, které mají zeslabenou schopnost sociální interakce a jejich delikventní jednání může být pokus o adaptaci na podmínky reálného světa. Výchova v rodině silně ovlivňuje úspěšnost dítěte ve škole i jeho postavení ve třídě, kdy kolektiv třídy se postupně stává pro dítě významnější než osoba učitele či rodiče.[46]

Existuje široká škála opatření, jak se rodina může podílet na prevenci delikventního chování u dětí a mladistvých. K těm zásadním preventivním působením, co se rodiny týče, můžeme řadit:

- Umění naslouchat a komunikovat s dítětem a získat si tím jeho důvěru
- Umět s dítětem vhodným způsobem hovořit, co se týče problematiky sociálně nežádoucích jevů (drogové i nedrogové závislosti, alkoholismu,

[45] KRULICHOVÁ, Eva, Zuzana PODANÁ a Jiří BURIÁNEK. Delikvence mládeže: trendy a souvislosti. Praha: Triton, 2015. ISBN 978-80-7387-860-3. str. 74-89

[46] Ibidem

gamblerství, závislosti na informačních technologiích, záškoláctví, poruch v oblasti příjmu potravy apod.)

- Pomoci dítěti přijmout a uplatnit hodnoty, které mu usnadní odmítat výše uvedené nežádoucí jevy
- Vytvořit zdravá rodinná pravidla. - Stanovení určitých pravidel a hranic pomáhá mladistvým pochopit očekávání, zodpovědnost a pravidelný dozor pak pomáhá prevenci rizikového chování.)
- Vhodným způsobem nastavit volnočasové aktivity. - Důležité je podporování mladých jedinců ve výběru vhodných aktivit a zájmů, což může zabránit zapadnutí do nežádoucích skupin nebo činností.
- Poskytování podpory a bezpečí – Vytvoření bezpečného a podpůrného rodinného prostředí může přispět k emocionální stabilitě mladistvých.
- Posilovat sebevědomí dítěte
- Provádět edukace o rizicích – Rodiče mohou aktivně edukovat své děti o rizicích spojených s trestnou činností, drogami a nebezpečným chováním.
- Spolupráce se školou a komunitou – Zapojení do takových vztahů s učiteli a komunitními organizacemi umožňuje sdílet informace a získávat podporu pro mladé jedince[47] [48]

5.2. Vliv školy na prevenci

Škola je na jednu stranu považována za instituci, která má za úkol směřovat mládež správným směrem tak, aby docházelo k přizpůsobení se a převzetí si pozitivních vzorců chování. Kromě primární funkce vzdělání, kterou škola zastává, by se měla dále částečně podílet na výchově mladistvých, jako autorita, která je zastoupená učiteli, vychovateli a dalšími zaměstnanci, kteří vykonávají dohled a sociální kontrolu nad žáky.

Na druhou stranu je právě škola prostředím, kde velmi často k delikventnímu chování dochází. Mladiství zde projevují znaky nežádoucího chování. A to od

[47] VÖLFLOVÁ, P., Drogy a primární prevence drogových závislostí na středních školách. Brno, MU, Diplomová práce, 2008, s. 47

[48] PÖTHE, MUDr. Peter. *O dětské duši*. Online. 2023. Dostupné z: https://herohero.co/detskaduse. [cit. 2024-02-21].

vzdoru vůči autoritám, až po účast na šikaně nebo jiných delikventních aktivitách. Důvody těchto projevů jsou různorodé, včetně sociálních, emocionálních nebo ekonomických faktorů, které si děti přenášejí z rodiny, kde prevence pravděpodobně již selhala. Tato paradoxní role školy, jako místa pro výchovu a zároveň prostoru, kde se mohou zachytit projevy delikvence, vyžaduje spousta pozornosti a zvláštní péče. Je nutné nejen posilovat pozitivní vlivy a vzory ve školním prostředí, ale také jednotlivým negativním jevům (šikaně a násilí mezi žáky) aktivně předcházet.[49]

Každý žák má individuální potřeby a ty je důležité co nejdříve rozpoznat a přistupovat k nim s empatií a snažit se o porozumění. Přistupovat ke každému z žáků bez předsudků a jakéhokoliv tvoření rozdílů mezi nimi. Tato podpora v oblasti sociálního a emocionálního zdraví je klíčová právě v rámci prevence ve školním prostředí. Důležitá je také spolupráce mezi školou, rodinou a dalšími zapojenými stranami, které v této práci zmiňuji. Je to nezbytné pro vytvoření bezpečného a podpůrného prostředí, které podporuje pozitivní rozvoj jednotlivce. Škola by měla zajistit primární prevenci před rizikovým či delikventním chováním svých žáků. Měla by včas podchytit a snažit se zastavit rizikové chování. Úloha učitele je velmi důležitá, a to nejen co se týče samotného vzdělávání, ale také vytváření pozitivních vazeb. [50] Důležitá je správná motivace jedince například kladným ohodnocením, a to hlavně na začátku školních let. Učitel by měl být pro děti vzorem a měl by jim ukázat správný směr v životě. Učitel bývá velmi často pro některé děti první autorita, která může včas zachytit změny chování a informovat o svých poznatcích rodinu a popřípadě ji nabídnout pomocnou ruku nebo doporučit další postupy prevence. Například nabídnout vhodnou volnočasovou aktivitu.[51]

Jedním z prvních projevů, že není něco v pořádku je častá absence žáka (tzv. záškoláctví). Důležité je pozorovat i změny vzhledu a chování, mohou jako první

[49] GOTTŠTEINOVA, Natálie. *Analýza kriminality dětí a mladistvých s důrazem na její specifikaci*. Bakalářská práce. Praha: Policejní akademie ČR, 2022.
[50] KRULICHOVÁ, Eva, Zuzana PODANÁ a Jiří BURIÁNEK. Delikvence mládeže: trendy a souvislosti. Praha: Triton, 2015. ISBN 978-80-7387-860-3. str. 113–132

[51] KRULICHOVÁ, Eva, Zuzana PODANÁ a Jiří BURIÁNEK. Delikvence mládeže: trendy a souvislosti. Praha: Triton, 2015. ISBN 978-80-7387-860-3. str. 89-113 22

naznačit například psychické problémy žáka nebo, že v rodině, ve které žije není vše v pořádku. Mezi základní negativní vlivy ve školské výchově, která působí na děti při dospívání, řadíme: špatný prospěch, nevhodné chování učitelů k žákům, nedostatečnou či žádnou spolupráci rodičů se školou a naopak, špatnou výchovnou a kontrolní činnost školy.[52]

Dnešní doba je dynamická a velmi rychle se vyvíjí, proto je kladen důraz na společnost v rámci komplexní péče o rozvoj žáků, nejen v oblasti akademických dovedností, ale samozřejmě i v aspektech osobního či sociálního života. Školy a školní poradenství hrají klíčovou roli v poskytování podpory a nástrojů pro utváření zdravého životního stylu a posilování sociálních dovedností u žáků. Tyto aktivity také přispívají k rozvoji komunikačních schopností, včetně schopnosti konstruktivně přijímat kritiku, řešit problémy a odolávat stresu. Jejich důležitou funkcí je také formování pozitivního sociálního klimatu a utváření postojů k hodnotám, které jsou společensky akceptovány.[53]

Preventivní programy na školách

Jsou v současné době integrovány do vzdělávacích programů všech základních škol a jsou neodmyslitelnou součástí výuky. Hlavním cílem je eliminovat dosavadní neúčinnost rychlého probírání témat týkajících se zdravého životního stylu či negativních jevů a začlenit tato témata do každodenního života. Aby prevence získala přirozené místo ve výchově, je nezbytné, aby tento cíl podporovali všichni učitelé, zaměstnanci školy i rodiče.[54] Cílem preventivních programů by měly být komplexní změny. Školní preventivní aktivity by měly zahrnovat posilování využití volného času a zlepšovat komunikační schopnosti. Dále také snášení kritiky, řešení problémů a odolávání stresu. Kromě školních preventivních programů se také do aktivit prevence zapojují různé instituce

[52] KRAUS Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. Člověk – prostředí – výchova. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2

[53] PROCHÁZKA, Miroslav a Stanislava SVOBODA HOFERKOVÁ. Metodik prevence a jeho role na základní škole. V Praze: Pasparta, 2019. ISBN 978-80-88290-28-5

[54] PROCHÁZKA, Miroslav a Stanislava SVOBODA HOFERKOVÁ. Metodik prevence a jeho role na základní škole. V Praze: Pasparta, 2019. ISBN 978-80-88290-28-5.)

a orgány mimo školu, například policie, sociální pracovníci neziskových organizací a další.[55]

Školní poradenství

V oblasti poradenských služeb v českém školství se problematikou zabývá hned několik zdrojů a publikací. Nejvýznamnější je vyhláška č. 72/2005 Sb., která stanovuje pravidla pro poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních. Vyhláška je dostupná pro všechny na stránkách Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT), a její primární zaměření se týká poskytování poradenských služeb primárně pro děti, žáky, studenty, jejich zákonné zástupce, školy a školská zařízení.[56]

Hlavním cílem je určování speciálních vzdělávacích potřeb nebo naopak služeb pro mimořádně nadané děti. Dále mají za úkol vytvořit podmínky pro správný psychický vývoj žáků, a to před zahájením a následně i během vzdělávání. Výsledky by měly dosáhnout komplexního porozumění potřebám žáků a následně k jejich potřebě a podpoře. Výše zmíněná vyhláška dále uvádí, že každá škola by měla poskytovat standardní poradenské služby výhradně bezplatně, a to v rozsahu, který vyplývá z vyhlášky. Rozeznáváme více typů školských poradenských zařízení, jako například pedagogicko-psychologická poradna a speciálně pedagogické centrum. Aktivně se zapojují i pedagogičtí a sociální pracovníci.[57].

[55] BĚLÍK, Václav a Stanislava SVOBODA HOFERKOVÁ. Prevence rizikového chování žáků z pohledu pedagogů. Hradec Králové: Gaudeamus, 2018. ISBN 978-80-7435-726–8.

[56] Vyhláška č. 72/2005 Sb. o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, 2005. Praha, ročník 2005, číslo 72. Dostupné také z: https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2005-72

[57] BITTNEROVÁ, D., DOUBEK, D., LEVÍNSKÁ, M. (2011). Lžou nebo se mýlí nebo nám nerozumí? Kulturní modely a vzdělávání ve vyloučených lokalitách. In ŠUCHA, M., CHARVÁT, M., ŘEHAN, V. (eds.). Kvalitativní přístup a metody ve vědách o člověku ...: sborník z konference. Brno: Psychologický ústav Akademie věd ČR,

5.3. Vliv volnočasových aktivit a vrstevníků na chování mladistvých

Volný čas definujeme jako období odpočinku, relaxace a zábavy. Řadíme sem účast na zájmových a vzdělávacích aktivitách. Zahrnuje dobrovolnou a společensky prospěšnou činnost i čas strávený různými činnostmi bez nutnosti plnit výukové a povinné úkoly. Základní biologické potřeby jako spánek, hygiena a stravování, obvykle nespadají do rámce volného času, s výjimkou situací, kdy se člověk rozhodne tyto činnosti proměnit ve své koníčky, (např. zálibou ve vaření).[58]

Volný čas je zařazen do systému prevence s cílem podporovat děti a mládež v rozvoji vlastní osobnosti, utváření vztahů k hodnotám, ke svým vrstevníkům, rodinným příslušníkům, lidem v jeho okolí a budovat u mladistvých zdravý postoj k sobě samému. Jak je již nastíněno v předchozích kapitolách, tak ke kriminálnímu jednání dochází v mnoha případech v důsledku špatné výchovy nebo finanční situace v rodině. Doba se posouvá a tím se zvyšuje i finanční náročnost na možnost zaplacení volnočasových aktivit pro děti. Následně nevyužitý volný čas, který je plný nudy, nezájmu o činnost dítěte, může být zdrojem příležitostí pro různé nežádoucí aktivity dětí i mladých dospívajících.[59] Proto je potřeba správně nastavit využití volného času, aby byl přínosem pro vývoj hodnot osobnosti, pro vývoj empatické ohleduplnosti vůči jiným, pro stanovení správného postoje vůči kariéře apod.

Preventivní úloha volného času spočívá v podpoře jednotlivců od mladého věku při rozvoji své osobnosti, formování vztahů k hodnotám, k vrstevníkům, rodinným příslušníkům, lidem v jeho okolí a vytváření zdravého postavení k sobě samému. Jedinec se má učit oceňovat a využívat čas lidského života jako významnou hodnotu, kterou člověk může a má naplňovat konáním smysluplným a pro druhé prospěšným. Je vhodné nabídnout dětem a mládeži příležitosti, které jsou pro ně zajímavé a naučí je například, jak se spoléhat sám na sebe a odstraní jejich

[58] PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času*. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2014. ISBN isbn978-80-7290-666-6. s. 196

[59] PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času*. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2014. ISBN isbn978-80-7290-666-6. s.12

nezájem a pasivitu. Pokud mládež nevyužije svůj čas smysluplně např. sportem, uměním apod., tak naopak tráví svůj volný čas negativně ve virtuálním světě hraním her anebo jen surfováním sociálními sítěmi, či se jen poflakují ve skupinách svých vrstevníků. Vrstevnické skupiny jsou současně i náhradní skupinou pro jedince a ten přijímá jejich vlastní sociální a mravní normy, což má za následek například zvyšování páchání skupinové kriminality. [60] Tyto skupiny můžeme objektivně rozdělit do různých subkultur (např. jako drogová subkultura). Dalším faktorem zvýšeného rizika kriminálního jednání bývá příslušnost k etnické skupině – v naší zemi je citlivou oblastí otázka romského etnika.[61]

Dnešní doba nám nabízí celou řadu možností, jak může mládež trávit svůj volný čas. Kromě celé řady míst poskytujících služby v oblasti volnočasových aktivit formou nejrůznějších zájmových kroužků a akcí, mohou tito jedinci využít rozrůstající se nabídky dětských a sportovních hřišť či sportovních areálů zřízených městem nebo některou z nestátních organizací. V současné době děti tráví svůj volný čas v různém prostředí (např. doma, ve škole, v různých společenských či sportovních organizacích, institucích či klubech). Velmi často se setkáváme s dětmi, které svůj volný čas tráví na ulici, bez cíle, patřičného dohledu a zájmu dospělé osoby. Jen se tak potulují po veřejných prostranstvích. Tímto je ohrožena výchova a často i bezpečnost těchto dětí, a to hlavně menších dětí, které žijí ve velkých městech.[62]

- **Zájmová zařízení pro volný čas**

Zájmová zařízení nabízí velké množství výběru aktivit pro mládež. Sami si mohou rozhodnout, kam chtějí docházet. Na rozdíl od školní docházky účast do zájmového zařízení není povinná a je velký výběr. Každý jednotlivec si vybere to své, co ho zajímá. Tato dobrovolnost má velký potenciál na prevenci a vyhnutí se delikventnímu jednání.

---

[60] ZOUBKOVÁ, I., NIKL, J. a ČERNÍKOVÁ, V. Kriminalita mládeže. Praha: Policejní akademie České republiky, 2001. ISBN 80-7251-070-3. s.38

[61] PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času*. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2014. ISBN isbn978-80-7290-666-6.

[62] PÁVKOVÁ, J. a kol. Pedagogika volného času. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-73–67-423-6. s.14

- **Středisko volného času**

Středisko volného času pro mládež, do kterého můžeme zařadit Dům dětí a mládeže, poskytuje velkou nabídku zájmových kroužků. Zařízení nabízí zájmové aktivity jak příležitostné, tak pravidelné. Volnočasové aktivity jsou organizovány formou táborových činností. Každý z účastníků je také individuálně podporován ve svém rozvoji. Součástí jsou také spontánní aktivity s možností využití hřišť, knihoven, čítáren, místností s přístupem k počítačovému vybavení atd. Dohled nad těmito činnostmi zajistí pedagogický pracovník nepřímo [63]

- **Nestátní neziskové organizace**

Nestátní neziskové organizace plní významnou úlohu v prožívání volného času. Nabídkou činností je spousta dostupných zájmových kroužků. Mají své místo nejen ve městech, ale i na vesnici (Hasiči, Skaut, Sokol, jezdecké kroužky, kynologické kroužky). Produktem neziskovek mohou být materiální výrobky, například knihy, upomínkové předměty, výrobky chráněných dílen nebo služby, do kterých se zahrnují volnočasové aktivity s cílem nabídnout dětem a mládeži kvalitní prožití volného času a tím preventivně působit v oblasti rizikového chování.[64]

5.3.1. Média

Ještě je velmi důležité zmínit média jako podkategorii volného času, protože jsou nedílnou součástí každodenního života dětí a mládeže. Sice klasická média jako televize a rádio ustupují do pozadí, ale naopak sociální média aktuálně hrají hlavní roli. Mladiství tráví na sociálních sítích obrovské množství času a každý den zpracovávají velké množství informací.[65] Nejenže se velmi nechávají strhnout tím co vidí u svých idolů, kteří sdílí celý svůj život, ale samozřejmě velmi zkresleně,

[63] . HÁJEK, Bedřich, HOFBAUER, Břetislav a PÁVKOVÁ, Jiřina. Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy. 2008, s. 143.

[64] . HÁJEK, Bedřich, HOFBAUER, Břetislav a PÁVKOVÁ, Jiřina. Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy. 2008, s. 151

MATOUŠEK, O., MATULOVÁ, A. a kol. Práce s rizikovou mládeží. Praha: Portál, 1996.

[65] PROF. PHDR. MIOVSKÝ, PH.D. [online]. Praha: Nadace Sirius, 2016 [cit. 2024–02-23]. Dostupné z: https://www.sancedetem.cz/travi-dite-pet-az-sest-hodin-denne-nainternetu-pozor-na-vznik-zavislosti

ale také mohou kdykoliv přijít do kontaktu s obsahem, který pro ně není vhodný či dokonce čelit tzv. „online predátorům“.

V dnešní době dost často řešíme fyzické napadání mezi mladistvými, která jsou natáčena pomocí mobilu spolužáky či kamarády na sociální sítě. Jedná se o závažné delikty, jejichž počty neustále rostou a každý jsme na ně někdy narazili. Jisté je, že média mají na tomto delikventním chování podíl. Proto by se v rámci prevence neměli opomíjet[66]

[66] VÁLKOVÁ, Helena, Josef KUCHTA a Jana HULMÁKOVÁ. 2019 Základy kriminologie a trestní politiky. 3. vydání. V Praze: C.H. Beck, Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-80-7400-732-3.

6.Opatření ukládána mladistvým

Na začátku je důležité zodpovědět otázku odpovědnosti mladistvých, která má za cíl určit kdy je mladistvý za své činy trestně odpovědný. *Jedinec není za trestný čin trestně odpovědný, pokud v době spáchání trestného činu nedosáhl dostatečné mravnostní a rozumové vyspělosti, a to do takové úrovně, aby rozpoznal protiprávnost samotného činu*.[67]

O trestnosti mluvíme tehdy, *je-li čin zaviněn úmyslně, pokud trestný zákon výslovně nestanoví, že postačí zavinění z nedbalosti*.[68] Samotná opatření pak představují základní trestněprávní následky provinění mladistvých osob a základní hmotněprávní formy reakcí na jejich trestnou činnost.

Každé opatření je praktickou realizací *zásady legalit*y, kterou najdeme pod článkem 39 LPS (Listiny práv a svobod) a podle ní zákon stanoví, které jednání je trestným činem a jaký trest a jaké újmy (na právech a majetku) lze za jeho spáchání uložit. Z hlediska časové působnosti zákona o soudnictví ve věcech mládeže platí, že mladistvému lze uložit pouze takový trest (druh opatření), který dovoluje uložit zákon účinný v době, kdy se o provinění rozhoduje. [69]

Postihování plnoletých jednotlivců je postaveno na dualistickém systému, který se zaměřuje především na tresty a ochranná opatření. V této souvislosti se ale zabýváme sankcemi pro mladistvé, které naopak vycházejí zejména z monistického přístupu. Mají za cíl aktivně zacházet s jedinci a pozitivně na ně

---

[67] 218/2003 Sb. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže § 5. Zákony pro lidi – Sbírka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění [online]. Copyright © AION CS, s.r.o. 2010 [cit. 20.02.2024]. Dostupné z: https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2003- 218?text=osobnost

[68] MATOUŠEK, Oldřich a Andrea MATOUŠKOVÁ. Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-825-8

40/2009 Sb. Trestní zákoník. § 13 Zákony pro lidi – Sbírka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění [online]. Copyright © AION CS, s.r.o. 2010 [cit. 08.02.2024]. Dostupné z: https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40?text=

ZAPLETAL, J. *Prevence kriminality.* Praha: Policejní akademie ČR, 2000. ISBN 80-7251-047-

[69] Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář. Praha: C.H. Beck, 2004. Komentované zákony (C.H. Beck). ISBN 8071798290. str. 101

působit v rámci prevence, protože mladistvé osoby mají narozdíl od dospělých jedinců větší šanci na nápravu a převýchovu. Jedná se o mladistvé, kteří teprve dospívají a nejsou morálně, sociálně a mentálně zralé. Tyto alternativní opatření ukládaná mladistvým představují jistou formu reakce na trestnou činnost mladistvých a její náležité využití k ovlivnění dalšího života mladistvého.[70]

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže dělí opatření u mladistvých na výchovná, ochranná a trestní. Určitá hierarchie má vnitřní význam. První místo zaujímají výchovná opatření, která jsou považována za základní formu opatření. Naopak jako poslední uvádíme opatření trestní, která v sobě již obsahují znatelný prvek represe a měla by být ukládána jako tzv. *ultima ratio* (tj. krajní prostředek) v případech, kdy nebylo možno dosáhnout účelu zákona o soudnictví ve věcech mládeže za užití všech alternativních opatření. Současně je trestní soudnictví mládeže směřováno primárně tak, že výchova má přednost před represí.[71]

Pro diplomovou práci zaměřenou na prevenci trestné činnosti mladistvých jsou důležité primárně všechny alternativní tresty (tresty, které nejsou spojené s bezprostředním odnětím svobody.)

6.1.Výchovná opatření

Mezi výchovná opatření řadíme následující opatření dle zákona č. 218/2003 Sb. zákona o soudnictví ve věcech mládeže:

I. Dohled probačního úředníka (§16)

Najdeme jej pod § 16 zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Dohled zahrnuje pravidelné sledování, jak se mladistvý chová v rodině, kontroluje dodržování probačního programu a výchovných povinností. Probíhá prostřednictvím pravidelných osobních setkání mladistvého s pachatelem za přítomnosti

[70] BRUCKNEROVÁ, Eva. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-848-2.

[71] ŠÁMAL, Pavel; VÁLKOVÁ, Helena; SOTOLÁŘ, Alexander; HRUŠÁKOVÁ, Milana; ŠÁMALOVÁ, Milada. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011. 968 s. ISBN 978-80-7400-350-9. s. 13.

probačního pracovníka. Cílem je sledování a kontrolování chování mladistvého a navést ho na cestu řádného života tak, aby nedocházelo k dalšímu páchání trestných činů. [72]

II. **Probační programy (§17),**

Probační programy definujeme jako povinnosti uložené mladistvému, který má absolvovat některý z probačních programů schválených a akreditovaných ministrem spravedlnosti, který je zapsaný do seznamu akreditovaných programů. Pod pojmem probační program najdeme širokou škálu aktivit zaměřených jak na sociální výcvik, psychologické poradenství, terapeutické intervence, tak i obecně prospěšnou činnost, vzdělávání, doškolování, rekvalifikaci nebo jiné vhodné programy k rozvoji sociálních dovedností a osobnosti mladistvého. Tyto programy mohou mít za následek různá omezení v běžném životě a jejich cíl je předcházet chování mladistvého v rozporu se zákonem a podpořit jeho vhodné sociální prostředí a normalizaci vztahů mezi ním a poškozeným.[73]

III. **Výchovné povinnosti (§18)**

Základem výchovných povinností je jistý zásah do svobody jednání a rozhodování mladistvého za účelem posílení pozitivních návyků v životě mladistvého, případně výchovného působení rodiny na jeho osobu.

Výchovné povinnosti můžeme rozčlenit jako příkazy zaměřené na:

a) Chování mladistvého – podrobit se testu na přítomnost návykových látek v těle.

b) Bydliště mladistvého – povinnost zdržovat se v nočních hodinách ve svém bydlišti.

---

[72] ŠTERN, Pavel; OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka; DOUBRAVOVÁ, Dagmar (eds.). Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů. 1. vyd. Praha: Portál, 2010. 212 s. ISBN 978-80-7367-757-2. s. 203).

[73] ŠÁMAL, Pavel; VÁLKOVÁ, Helena; SOTOLÁŘ, Alexander; HRUŠÁKOVÁ, Milana; ŠÁMALOVÁ, Milada. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011. 968 s. ISBN 978-80-7400-350-9., s. 176

c) Vzdělání a léčbu mladistvého – povinnost řádně navštěvovat školu bez neomluvených absencí.

d) Způsob trávení volného času

Konkrétněji se ukládají opatření jako např. povinnost bydlet s rodičem, náhrada způsobené škody, vykonávání společensky prospěšných činností, nebo podstoupit léčbu závislostí apod. [74]

IV. **Výchovná omezení (§19)**

Výchovná omezení omezují svobodu jednání a rozhodování mladistvých za účelem ochrany před škodlivými vlivy a eliminací základních kriminogenních faktorů, které mohou přispět k páchání trestné činnosti. Tyto omezení se projevují formou zákazu konkrétních aktivit, které jsou buď protiprávní nebo legální, ale pro mladistvé nevhodné z důvodů stanovených právním řádem. Respektování těchto omezení má sloužit jako ochrana mladistvých před pobytem na nevhodných místech, před interakcí se škodlivými vrstevnickými skupinami a před účastí v rizikových aktivitách, jako je užívání drog nebo hazardní hry, které mohou vést k závislostem.[75]

Dle ZSVM sem řadíme např. zákaz návštěv na určitých akcích, zákaz styku s konkrétními osobami, zákaz užívání návykových látek apod.

---

[74] VÍTEK, Petr. *Výchovná opatření ukládaná mladistvým dle ZSM v přípravném řízení trestním*. Online, Rigorózní práce. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2010/11. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/onkft/Vychovna_opatreni_ukladana_mladistvym_dle_ZSM.pdf. [cit. 2024-03-01].

[75] VÍTEK, Petr. *Výchovná opatření ukládaná mladistvým dle ZSM v přípravném řízení trestním*. Online, Rigorózní práce. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2010/11. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/onkft/Vychovna_opatreni_ukladana_mladistvym_dle_ZSM.pdf. [cit. 2024-03-01].

V. Napomenutí s výstrahou

Soudce nebo předtím v přípravném řízení státní zástupce mladistvému důrazně vytkne protiprávnost jeho činu a upozorní ho na důsledky, které mohou nastat, pokud by se v budoucnu dopouštěl dalších trestných činů. [76]

Výchovná opatření jsou důležitá především při řešení trestních věcí a jejich pozitivního působení na mladistvé se snahou zvrátit ihned v začátcích jejich postoje, priority a řešit jejich aktuální situaci v životě, ale zároveň nezapomínat a reagovat i na jejich provinění. Tvoří podmínky pro uplatnění ve společnosti a zbavují ho vnějších a vnitřních negativních vlivů, které působí při kriminogenním chování, a tím předcházejí dalšímu páchání provinění. Veškerá opatření jako např. zákaz stýkáni se s lidmi nebo navštěvovat různá místa, by měla mít větší vliv než trestní opatření. Lze ukládat i více výchovných opatření současně spolu s ochrannými, a trestními. V praxi se nejčastěji setkáváme s využitím probačního dohledu či výchovných povinností spočívajících ve vykonání společensky prospěšných prací či probačního programu. Mladistvému mohou být ukládané s jeho souhlasem již v průběhu řízení či před rozhodnutím soudu pro mládež. Výchovná opatření mohou mít nejen významný vliv na konečné rozhodnutí ve věci mladistvého, ale i velký význam v rámci prevence. Výchovná opatření se často zaměřují na individuální potřeby a specifika každého mladistvého a snaží se nejenom napravit případné chyby nebo nedostatky v jeho chování, ale také poskytnout nástroje pro lepší budoucnost.[77] [78]

---

[76] Trestní řízení ve věcech dětí a mladistvých | www.trestni-rizeni.com | www.trestni-rizeni.com. www.trestni-rizeni.com - trestní právo a trestní řízení pro laiky | www.trestni-rizeni.com [online]. Copyright © 2006 [cit. 21.02.2022]. Dostupné z: http://www.trestni-rizeni.com/vyklad-pojmu/trestnirizeni-ve-vecech-deti-a-mladistvych

[77] BRUCKNEROVÁ, Eva. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-848-2.

[78] MATOUŠEK, Oldřich a Andrea MATOUŠKOVÁ. Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-825-8

6.2.Ochranná opatření

Ochranná opatření jsou trestně právní sankce uvedené v ustanovení §21 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb. zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Jejich hlavním cílem je zajistit ochranu ve společnosti. Tato opatření již mohou představovat zásah do osobní svobody a práv mladistvého, a to prostřednictvím omezování jejich svobody pohybu a dalších individuálních práv. Ukládají se specifickým způsobem, který se od trestních a výchovných odlišuje. Je možno je uložit i mladistvým osobám, které nejsou zatím trestně odpovědné. Jedná se zejména o prevenci neboli snížení možnosti nebezpečí opakování páchání dalších provinění. Dále také o izolaci a léčbu v případech, kde se vyskytují duševní poruchy a závislosti. Ochranná opatření v podobě ochranného léčení, ochranné výchovy se ukládají podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže (ZSMV) a jejich výkon se nepromlčuje. Nemohou být prominuta formou milosti a nestanovuje se přesná doba jejich výkonu.[79]

[79] MATOUŠEK, Oldřich a Andrea MATOUŠKOVÁ. Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-825-

I. Ochranná výchova (§22)

Ochranná výchova má hlavně preventivní účel. Další z účelů je izolovat a resocializovat mladistvého, který se společensky nebezpečného činu dopustil.[80]

Soud pro mládež může mladistvému uložit ochrannou výchovu, pokud:

- O výchovu mladistvého není náležitě postaráno. A tento nedostatek řádné výchovy nelze odstranit v jeho vlastní rodině nebo v rodině, v níž se nachází
- Dosavadní výchova mladistvého byla zanedbána
- Prostředí, v němž mladistvý žije, neposkytuje záruku jeho náležité výchovy, a nepostačuje uložení výchovných opatření.

Její výkon probíhá ve zvláštních ústavech pro mladistvé:

- Diagnostické ústavy pro děti a mládež
- Dětské výchovné ústavy
- Výchovné ústavy pro mládež
- Pro děti mladší 15 let s extrémními poruchami chování je zřízeno speciální oddělení ve výchovném ústavu v Boleticích nad Labem.

Do takového zařízení může být delikvent umístěn po dohodě s rodinou, a to na základě soudního usnesení o předběžném umístění v ústavu, či na základě soudního rozhodnutí o nařízení ústavní/ochranné výchovy.

Ústavní výchovu vždy navrhuje orgán státní správy a je upravena občanským soudním řádem z.č. 99/1963 Sb., rozhoduje o ní soud.

II. ochranné léčení (§72)

Ochranné léčení představuje jednu z možných reakcí na pachatele trestného činu, který spáchal čin ve stavu snížené příčetnosti, duševní poruchy nebo pod vlivem návykové látky. Pobyt osoby na svobodě je považován za nebezpečný. Jeho hlavním záměrem je eliminovat nebo alespoň minimalizovat hrozbu pro ostatní osoby a současně poskytnout nápravu a péči mladistvému. Soud může, v závislosti na povaze onemocnění a dostupných léčebných možností nařídit

[80] MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. Mládež a delikvence: [možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže]. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-717-8771-X. s. 156

ochranné léčení ve formě ústavní nebo ambulantní. V ČR se ochranné léčení neprovádí ve specializovaných zařízeních, ale probíhá v psychiatrických nemocnicích, někdy i na běžných odděleních společně s pacienty, kteří se zde léčí dobrovolně.

Ochranné léčení se dělí na psychiatrické, sexuologické, závislostní (protialkoholní, toxikomanické) případně smíšené.[81]

III. **zabezpečovací detence**

Zabezpečovací detence, zavedená zákonem č. 129/2008 Sb. o výkonu zabezpečovací detence, je novým ochranným opatřením v českém právním řádu platným od 1. ledna 2009. Tato úprava je aplikována i na mladistvé pachatele, s jediným rozdílem – soud má povinnost přezkoumat trvání podmínek pro zabezpečovací detenci každých šest měsíců.[82]

Institut zabezpečovací detence slouží k ochraně společnosti před jedinci s duševní poruchou, kteří by při pobytu na svobodě představovali nebezpečí. Zabezpečovací detence má za cíl minimalizovat riziko, které tito jedinci představují pro společnost.[83]

IV. **zabrání věci či jiné majetkové hodnoty (§73 TrZ)**

Zabrání věci nebo jiné majetkové hodnoty je upraveno v § 101 až § 104 zákona o trestní odpovědnosti mládeže. Soud pro mládež může rozhodnout o zabrání věci z několika důvodů:

- Pokud věc náleží mladistvému pachateli, kterého nelze stíhat nebo odsoudit.
- V případě, že věc náleží mladistvému pachateli, od jehož potrestání soud pro mládež upustil.

---

[81] VEŘEJNÝ OCHRÁNCE PRÁV. *OCHRANNÉ LÉČENÍ, OMEZOVACÍ PROSTŘEDKY A DALŠÍ TÉMATA*. Online. Ombudsman: veřejný ochránce práv. 2019. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/aktualne/ochranne-leceni-nema-koncepci-negarantuje-bezpeci-pacientum-ani-personalu/#. [cit. 2024-03-01].

[82] JELÍNEK, Jiří a kol. Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 4. vyd. Praha: Leges, 2013. 1216 s. ISBN 978-80-87576-69-4., s. 154-155

[83] BLATNÍKOVÁ, Šárka. Problematika zabezpečovací detence. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010. 151 s. ISBN 978-80-7338-106-6 s. 25

- Když věc ohrožuje bezpečnost lidí, majetku nebo společnosti nebo existuje nebezpečí, že by mohla být využita ke spáchání trestného činu.

Zabrání věci je rovněž možné v případě, že mladistvý vlastnil věc v souvislosti s pácháním trestného činu, obdržel ji jako odměnu za spáchání nelegálního činu nebo ji získal výměnou za jinou věc. Toto opatření slouží k prevenci a omezení možného nebezpečí spojeného s vlastnictvím konkrétní věci mladistvým.[84] [85]

6.3.Trestní opatření

Trestní opatření se od výchovných a ochranných opatření primárně liší tím, že kromě negativního hodnocení spáchaného činu a jeho pachatele dále také způsobují určitou újmu. Přestože jsou nejvíce postihující, jejich hlavním cílem není represe, ale naplnění účelu stanoveného zákonem o soudnictví ve věcech mládeže.[86]

Soud by měl u osob mladistvých k uložení trestních opatření přistoupit až v případě, kdy je jasně patrné, že na základě mírnějších opatření by nebylo možné dosáhnout stanoveného účelu.

Opatření jsou taxativně vyjmenované v § 24 ZSVM

- obecně prospěšné práce,
- peněžité opatření,
- peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu,
- propadnutí věci,
- zákaz činnosti,
- zákaz držení a chovu zvířat,
- vyhoštění,
- domácí vězení,
- zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce,

[84] JELÍNEK, Jiří a kol. Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 4. vyd. Praha: Leges, 2013. 1216 s. ISBN 978-80-87576-69-4. s. 156

[85] Trestní řízení ve věcech dětí a mladistvých | www.trestni-rizeni.com | www.trestni-rizeni.com. www.trestni-rizeni.com - trestní právo a trestní řízení pro laiky | www.trestni-rizeni.com [online]. Copyright © 2006 [cit. 21.02.2024]. Dostupné z: http://www.trestni-rizeni.com/vyklad-pojmu/trestnirizeni-ve-vecech-deti-a-mladistvych

[86] KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: obecná část. 1.vyd. Praha: C. H. Beck, 2009. 797 s. ISBN 978-80-7400-042-3. s. 616

- odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu (podmíněné odsouzení),
- odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem,
- odnětí svobody nepodmíněně.

Trest odnětí svobody již není alternativní a můžeme jej uložit jen v případě, kdy žádné výše zmíněné opatření nevedlo k dosažení účelu zákona, tj. zejména k nápravě mladistvého. Oproti dospělým obviněným se trestní sazby u mladistvých snižují na polovinu, přičemž dolní hranice nesmí přesáhnout jeden rok a horní hranice 5 let odnětí svobody. Pouze v případech, kdy by dospělému pachateli mohl být uložen výjimečný trest, může být opatření odnětí svobody uloženo mladistvému až na 10 let. Toto trestní opatření se vykonává odděleně od dospělých odsouzených ve zvláštních věznicích pro mladistvé nebo alespoň ve zvláštním oddělení věznice.

Další rozdíly najdeme pak přímo v § 25, který určuje několik polehčujících okolností u mladistvých na rozdíl od trestů ukládané dospělé osobě, a to:

- Mladistvý úspěšně vykonal probační program (terapeutický program, psychologické poradenství, obecně prospěšnou činnost, rekvalifikační program nebo program či činnost k vhodnému rozvoji mladistvého) nebo sociálního výcviku
- Úplně nebo částečně uhradil způsobenou škodu, zmírnil nebo odčinil újmu, kterou způsobil poškozenému
- Po spáchání trestné činnosti bylo jeho chování takové, že lze předpokládat, že v budoucnu se trestné činnosti nedopustí [87] [88]

U obecně prospěšných prací, peněžitého opatření a zákazu činnosti se v případě mladistvých trestní sazby snižují na polovinu. V případech, kdy nepřichází v úvahu jiné řešení je u mladistvého užito vazebního řízení. I tak je tu ještě stále možnost místo samotné vazby využít náhradní zajišťovací prostředky, a to především záruka, dohled, slib a umístění do péče důvěryhodné osoby. Po propuštění

[87] ŠČERBA, Filip a COUFALOVÁ, Bronislava, 2016. Efektivita sankcionování mladistvých. V Praze: Leges. ISBN 978-80-7502-131-1. str. 141

[88] Trestní řízení ve věcech dětí a mladistvých | www.trestni-rizeni.com | www.trestni-rizeni.com. www.trestni-rizeni.com - trestní právo a trestní řízení pro laiky | www.trestni-rizeni.com [online]. Copyright © 2006 [cit. 21.02.2024]. Dostupné z: http://www.trestni-rizeni.com/vykladpojmu/trestni-rizeni-ve-vecech-deti-a-mladistvy

z vazby je možno nařídit probační dohled až do skončení trestního řízení, případně uložení dohledu.[89]

6.4. Stručně o řízení ve věcech dětí do 15 let

Děti, tedy jedinci do patnácti let věku, nejsou z důvodu věku trestně odpovědné. Nemohou být stíhány pro trestné činy. Pokud se dopustí jednání, které vykazuje znaky trestného činu, probíhá řízení podle občanského soudního řádu (Zákona č. 99/1963 Sb.) V tomto řízení musí mít dítě vždy stanoveného opatrovníka – advokáta. Pokud soud trvá na uložení opatření, může být dítěti uloženo opatření jako dohled probačního úředníka, zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče či ochranná výchova.[90] [91]

[89] ZOUBKOVÁ, I., MOULISOVÁ, M. Kriminologie a prevence kriminality. Praha: Armex, 2004. Skripta pro střední a vyšší odborné školy. ISBN 80-86795-05-5.

[90] Trestní řízení ve věcech dětí a mladistvých | www.trestni-rizeni.com | www.trestni-rizeni.com. www.trestni-rizeni.com - trestní právo a trestní řízení pro laiky | www.trestni-rizeni.com [online]. Copyright © 2006 [cit. 10.02.2024]. Dostupné z: http://www.trestni-rizeni.com/vykladpojmu/trestni-řízeni-ve-věcech-deti-a-mladistvých

[91] GOTTŠTEINOVA, Natálie. *Analýza kriminality dětí a mladistvých s důrazem na její specifikaci*. Bakalářská práce. Praha: Policejní akademie ČR, 2022.

7. Alternativní přístupy

Kromě výše zmíněných opatření (ochranných, výchovných a trestních) existují další alternativní přístupy k trestnímu řízení u osob mladistvých. Využívají se v případě, kdy proběhne soudní jednání, mladistvý je uznán vinným, že spáchal provinění, avšak projevuje lítost a snahu k napravení spáchaného provinění.[92]

Aby došlo k použití alternativních metod tzv. upuštění od potrestání, musí se jednat o mladistvého, u kterého shledáváme možnost nápravy, protože opatření je považováno za takové, které má výchovný charakter. Jeho cíl je dosáhnout co největší možné nápravy pachatele. Musí zde být předpoklad, že tato metoda pomůže právě i bez uložení trestního opatření.[93]

Mezi některé procesní alternativy, které známe jako odklony v trestním řízení, můžeme zařadit:

- Podmíněné zastavení trestního stíhání (§ 307 až § 308 TŘ),
- Narovnání (§ 309 až § 314 TŘ),
- Odstoupení od trestního stíhání (§ 70 a § 71 zákona o soudnictví ve věcech mládeže).

Těmito specifickými způsoby řízení lze dosáhnout účinného přístupu k mladistvým pachatelům, který nezahrnuje přímé potrestání, ale spíše klade důraz na nápravu, resocializaci a minimalizaci negativních důsledků pro mládež.[94]

Naše právní úprava vymezuje dvě hmotněprávní alternativy k potrestání:

- upuštění od uložení trestního opatření (§ 11 až § 13 zákona o soudnictví ve věcech mládeže),
- podmíněné upuštění od uložení trestního opatření (§ 14 zákona o soudnictví ve věcech mládeže).

---

[92] 218/2003 Sb. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže § 11, odst. 1Zákony pro lidi – Sbírka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění [online]. Copyright © AION CS, s.r.o. 2010 [cit. 20.02.2024]. Dostupné z: https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2003- 218?text=osobnost

[93] ŠČERBA, Filip a COUFALOVÁ, Bronislava, 2016. Efektivita sankcionování mladistvých. V Praze: Leges. ISBN 978-80-7502-131-1., str. 25–26

[94] JELÍNEK, Jiří.; MELICHAROVÁ, Dita. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: (zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o Změně některých zákonů): s poznámkami a judikaturou. 1. vyd. Praha: Linde, 2004. 143 s. ISBN 80-7201-493-5. s. 108

Alternativy k potrestání u mladistvých mohou být použity místo tradičních forem trestu jako jsou vězení nebo jiné formy odnětí svobody a využívají se s jistým cílem poskytnout mladistvým příležitost k nápravě a rehabilitaci, spíše než k izolaci od společnosti a působit tak preventivně. Alternativní opatření a tresty byly a stále jsou určeny primárně pro pachatele méně závažných trestných činů (např. majetkových). Prostřednictvím alternativních způsobů zacházení může společnost řešit problém rostoucí kriminality mladistvých a mladých dospělých pachatelů lépe než pouhým zesilováním represivních sankcí.[95]

[95] WILDOVÁ, Vladislava. Alternativní tresty pro mladistvé delikventy. Online. Český rozhlas. 2012. Dostupné z: https://hradec.rozhlas.cz/alternativni-tresty-pro-mladistve-delikventy-6163370. [cit. 2024-02-21].

8. Stručně o principu Restorativní justice a Probační a mediační službě

V závěrečné kapitole bych chtěla ještě shrnout tyto dva pojmy doplňující předchozí kapitolu o opatřeních, která jsou ukládaná osobám mladistvým. Jedná se o pojmy, které hrají svoji roli v rámci hledání efektivních alternativ k tradičnímu postihu mladistvých, kde právě restorativní justice je velmi významným pojmem pro budoucnost. Přístupy k trestání dávají důraz na obnovení rovnováhy a spravedlnosti ve společnosti. Místo pouhého trestání mají snahu zapojit všechny strany do procesu (oběť, pachatele i komunitu). Vedou k pochopení následků činu a snaze o nápravu škod.

8.1. Restorativní justice

Pojem „restorativní“ pochází z anglického výrazu „restorative“, který lze přeložit jako obnovující. Vychází z uvědomění, že na trestný čin nemusíme nahlížet jen jako na porušení zákona, ale především jistou okolnost, při které dochází k oslabení mezilidských vztahů a následně postihuje značným způsobem společnost a v neposlední řadě poškozuje určité osoby.[96]

Howard Zehr, který je považován za průkopníka restorativní justice, ve své knize *Úvod do restorativní justice,* definuje restorativní justici jako proces, jehož podstatou je maximální možné zapojení všech osob, kterých se spáchaná trestná činnost dotkla.[97] Považujeme ji za moderní přístup k trestní spravedlnosti, který se zaměřuje primárně na obnovení mezilidských vztahů a má snahu o nápravu škod, které vznikly jako následek trestné činnosti. Primární je, aby došlo k zapojení všech stran jistého konfliktu, včetně oběti, pachatele a komunity do procesu řešení následků trestné činnosti. Níže jsou uvedeny klíčové principy a charakteristiky restorativní justice:

- Zaměření na mezilidské vztahy
- Zapojení všech stran

[96] What is Restorative Justice? | Restorative Justice. Restorative Justice [online]. Copyright © 2021 Centre for Justice [cit. 14.2.2024] Dostupné z: https://restorativejustice.org/what-is-restorative-justice/#sthash.qoa8snyO.dpbs

[97] ZEHR, Howard. Úvod do restorativní justice. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003. ISBN 80-902998-1-4. str. 26

- Reflexe a odpovědnost pachatele za své jednání
- Přijatí odpovědnosti za spáchaný čin.
- Náhrada škody
- Respekt a dialog

Restorativní justice nenabízí pouze jednotný model pro všechny případy, ale dává směr procesům při řešení trestné činnosti. Základ tedy neshledává v odpuštění pachateli, snížení recidivy nebo nutně o alternativu trestu odnětí svobody. Naopak se zaměřuje na následnou obnovu vztahů a o napravení škody, tak aby odpovědnost padla na všechny zúčastněné strany. Má zájem o nápravu následků způsobených trestnou činností. Usiluje o návrat oběti a pachatele zpět do společnosti. Jedná se o princip reagující na trestnou činnost, který ji zároveň předchází prostřednictvím prevence a vzdělávacích programů. V tomto smyslu se zaměřuje na postupné budování odpovědnosti a empatie u mladistvých jedinců, což může snížit riziko budoucích deliktů. Klade důraz na komunikaci a dialog mezi zúčastněnými stranami, což tvoří prostředí, ve kterém je možné jim lépe porozumět a řešit tak konflikty. Cílem ale není pouze samotné řešení konfliktu, ale i jeho transformace, tj. překonání jeho negativních dopadů a případné obnovení vztahů narušených trestným činem.[98]

Při výkladu restorativní justice se mohou vytvářet různé formy alternativních trestů, které se zaměřují na rehabilitaci a resocializaci mladistvých. Kromě toho se v této souvislosti uplatňují probační programy, které umožňují individuální sledování a podporu mladistvých v rámci komunity. Tímto způsobem se snaží předejít vzniku nových trestných činů a podporovat pozitivní změny v životě mladých jedinců.[99]

8.2.Probační a mediační služba

Probační a mediační služba (dále jen PMS) je organizační složka státu spadající pod ministerstvo spravedlnosti. Byla zřízena zákonem č. 257/2000 Sb. o Probační a mediační službě. Pokračuje v činnosti dřívějších probačních úředníků, kteří byli zaměstnanci okresních soudů. Zaměstnanci PMS plní funkci úředníka či asistenta a provádějí svou činnost (probaci a mediaci) v takovém

[98] Dleštíková, Tereza. Restorativní Justice. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2022. ISBN 978-80-7251-536-3

[99] Průvodce restorativními programy-druhé vydání. [online]. United Nations Office on Drugs and Crime. [cit. 23.1.2022]. Dostupné z: https://www.unodc.org/documents/justiceandprisonreform/Restorative_Justice_Handbook_-_Czech_Final.pdf. Str. 25

rozsahu, který jim ukládá zákon. Probační a mediační služba navazuje na myšlenku restorativní justice. Jedná se o novou instituci v systému trestní politiky a vychází z vyváženého propojení a ze součinnosti dvou profesí – sociální práce a práva, zejména trestního. Primárně má snahu o zprostředkování účinného a společensky prospěšného řešení konfliktů spojených s trestnou činností. Najednou organizuje a zajišťuje efektivitu u výkonu alternativních trestů a opatření s důrazem na zájmy poškozených, ochranu komunity a prevenci kriminality. Činnost PMS směřuje zejména k návratu osoby pachatele zpět do společnosti, participaci poškozeného do procesu odškodnění za dodržení principů výše uvedené restorativní justice a ochraně společnosti ve smyslu prevence před recidivou protiprávního jednání. Do oblasti mediačních činností spadá vytváření podmínek pro aplikaci odklonů trestního řízení u vhodných případů, předjednáni alternativních trestů a zprostředkování dohody mezi zúčastněnými. Při zajišťování dohledu nad výkonem alternativních trestů a uložených ochranných opatření PMS spolupracuje se státními orgány i s nestátními organizacemi, které nabízí různé resocializační programy.[100]

8.2.1.Probační a resocializační programy

Oba tyto programy jsou v podstatě stejné a oba jsou nástroje sociální práce s pachateli, kteří páchají trestnou činnost. Najdeme mezi nimi rozdíly, které jsou popsány níže.

Resocializační program je intenzivní, strukturovaná, časově vymezená práce lektora přímo s pachatelem, která se zaměřuje primárně na změny v chování jistého pachatele. Dále získání náhledu na kriminální jednání, přijetí odpovědnosti za spáchanou trestnou činnost, odčinění újmy způsobené trestnou činností a následné začlenění se do společnosti bez dalšího páchání trestné činnosti. Tento program může probíhat individuálně, ve skupině nebo i kombinací těchto dvou forem. Kromě pachatele je do programů zapojována velmi často rodina a komunita, ve které pachatel žije. Důležité je, že pachatel prochází programem

[100] KOVÁŘOVÁ, Marie; ŘEZÁČ, Pavel; HRUŠKOVÁ, Kateřina a RUNČÁKOVÁ, Jana. Kriminalita mládeže a možnosti restorativní justice. Online. Preventivní program Křižovatka. S. 48. Dostupné z: Ratolest Brno https://www.ratolest.cz/wpcontent/uploads/kriminalita_mladeze_a_moznosti_restorativni_justice_0.pdf. [cit. 2024-02-18].

v přirozeném prostředí bez narušení sociálních vazeb a každodenních pracovních či školních povinností.

Do programu se mohou zařadit dvěma způsoby:

- Prvním způsobem je rozhodnutí soudu nebo státního zástupce o povinnosti absolvovat program podle zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, zákona č. 141/1961 Sb., trestního řádu nebo zákona č. 218/2003, o soudnictví ve věcech mládeže v platném znění.
- Druhou možnost představuje dobrovolný vstup pachatele do programu. Tato možnost vede přes domluvu pachatele se svým probačním úředníkem zejména v rámci dohledu.

Resocializační programy mohou cílit jak na osoby mladistvých pachatelů, tak i na osoby dospělé. Mohou se také zaměřovat pouze na určitou skupinu pachatelů, například na prvopachatele, recidivisty, uživatele drog, agresivní pachatele apod.

Mladistvé pachatele lze zařadit dále do tzv. probačních programů, které schvaluje ministr spravedlnosti a jsou zapsány v seznamu probačních programů vedeného Ministerstvem spravedlnosti podle § 17 odst. 1 zákona o soudnictví ve věcech mládeže.[101]

Probačním programem je program sociálního výcviku, psychologického poradenství nebo terapeutický program. Zahrnuje obecně prospěšnou činnost, vzdělávací, doškolovací, rekvalifikační nebo jiné vhodné programy, které mají za cíl rozvíjet sociální dovednosti a osobnost mladistvého. To vše s různým režimem, při kterém dochází na rozdíl od těch resocializačním k omezování běžného způsobu života. Všechno směřuje k tomu, aby se mladistvý vyhýbal chování, které není v souladu se zákonem.

Probační program schvaluje ministr spravedlnosti a zapisuje se do seznamu probačních programů, které spadají pod Ministerstvo spravedlnosti.

Probační program pro mladistvé ve smyslu znění § 17 zákona č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže může mladistvému uložit soud mládeže a v přípravném řízení i státní zástupce.

[101] PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA. Resocializační programy. Online. Probační a mediační služba. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/pro-pachatele/resocializacni-projekty/. [cit. 2024-02-21].

Při rozhodnutí o uložení tohoto výchovného opatření je zohledněno, aby probační program byl vhodný pro potřeby mladistvého a současně zájmy společnosti. Mělo by být zajištěno, že mladistvému bude poskytnuta dostatečná možnost seznámit se s obsahem probačního programu a aby bylo nepochybné, že mladistvý souhlasí se svou účastí na něm.[102]

Probační program může soud pro mládež a v přípravném řízení státní zástupce uložit jen se souhlasem mladistvého, proti kterému je řízení vedeno. Mladistvý může kdykoli v průběhu řízení až do jeho pravomocného skončení svůj souhlas odvolat, výkon probačního programu tím končí.[103]

[102] 218/2003 Sb. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže § 17 odst. 2, písm. a) – c) Zákony pro lidi – Sbírka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění [online]. Copyright © AION CS, s.r.o. 2010 [cit. 20.02.2024]. Dostupné z: https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2003- 218?text=osobnost

[103] MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI. Probační a resocializační programy pro mladistvé. Online. Justice.cz. Dostupné z: https://justice.cz/web/msp/probacni-programy1/-/clanek/probacni-programy-pro-mladistve?. [cit. 2024-02-21].

PRAKTICKÁ ČÁST

9. Metodologie

Pro praktickou část diplomové práce jsem preferovala metody založené na kvalitativním výzkumu, protože tyto přístupy umožňují hloubkové a dlouhodobé zkoumání specifické oblasti. Tato metodologie není závislá na rozsáhlém sběru statistických dat, ale více se zaměřuje na podrobný popis a analýzu vybrané problematiky. [104] Před začátkem kvalitativního výzkumu je důležité stanovit si cíl, kterého má být dosaženo. Tento cíl jde stanovit například formou výzkumných otázek.[105]

Výzkumné otázky, které byly stanoveny pro tuto práci, jsou uvedeny již v úvodu a jejich podoba je následovná:

- Jaké faktory mohou být klíčové pro úspěch prevence?
- Jak přesně opatření ovlivňují chování a situaci mládeže?
- Jakou roli hrají rodina a škola v prevenci trestné činnosti mladistvých?
- Jaký vliv má aktivní účast mládeže ve sportovních nebo uměleckých aktivitách během volného času na prevenci?
- Co je příčinou neúspěchu, a jak lze neúspěch využít ke zlepšení budoucích preventivních strategií?

Konkrétněji jsem se rozhodla pro zodpovězení výzkumných otázek využít metodu případových studií (neboli kazuistik). Případy vybrané pro tuto práci, jsou zaměřeny na mladistvé, při nichž byly implementovány metody prevence. Bude provedena důkladná analýza faktorů prevence, které ovlivňují mladistvé v jejich delikventním chování. Tato analýza se zaměří na klíčové oblasti včetně rodinného prostředí, volnočasových aktivit a individuálních charakteristik. Cílem výzkumu je hlouběji porozumět podstatě delikventního chování u mládeže a identifikovat

[104] HENDL, J. Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. Praha: Portál, 2005. ISBN 80–7367-040-2. str. 51

[105] ŘIHÁČEK, Tomáš; ČERMÁK, Ivo a HYTYCH, Roman. *Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy*. Brno: Masarykova univerzita, 2013. ISBN isbn978-80-210-6382-2.

klíčové aspekty, které mohou hrát roli v rámci prevence. Případové studie byli obohaceny o krátké poznatky z konzultací a osobních zkušeností, které jsem nasbírala při terénním sběru informací.

Během zpracování mé diplomové práce jsem osobně navštívila Výchovný ústav a Středisko výchovné péče v Praze. V průběhu této návštěvy jsem měla možnost nejen interagovat s mladistvými v rámci běžných aktivit, ale také jim představit mé volnočasové zájmy a věnovat se společným aktivitám. Mohla jsem s nimi navázat rozhovory, což mi poskytlo příležitost lépe porozumět jejich situaci a zároveň podporovat jejich cestu k nápravě. Veškeré kazuistiky vypracované v této diplomové práci vycházejí z informací, které jsem získala na své praxi ve výchovném ústavu a informací, které mi byly poskytnuty jak od vychovatelů, učitelů, policie a ostatních osob, které se s mladistvými setkaly v průběhu prevence. Vybrané případy se vztahují k mladistvým pachatelům ve věkovém rozmezí 15 až 18 let, kteří vykazují známky delikventního chování. Na základě těchto projevů byla přijata opatření s cílem reagovat na jejich problematické chování.

Bližší informace a podrobnosti o případech nemohu uvést na základě podepsané dohody o mlčenlivosti a s odkazem na znění zákona č. 218/2003 Sb. o soudnictví ve věcech mládeže v platném znění. Tento zákon mladistvým pachatelům trestné činnosti poskytuje velmi rozsáhlá práva, mezi které řadíme primárně důraz na ochranu osobních údajů. Musí být zachována anonymita získaných dat, a proto mohu z identifikačních údajů uvést pouze věk a pohlaví mladistvých. [106] Osobně věřím, že právě konkrétní případové studie představují optimální přístup, který zprostředkuje úspěšné identifikování prvků v rámci prevence a odhalení negativních prvků, které zcela selhaly.

[106] BRUCKNEROVÁ, Eva. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-848-2.

Případové studie

Případové studie jsou definované jako podrobné zkoumání jednoho nebo omezeného množství případů, s cílem získat hlubší porozumění složitosti dané situace. Analýzou konkrétního případu můžeme lépe porozumět obecným vzorům nebo principům, které mohou být aplikovány na podobné situace. Případová studie se často zaměřuje na detailní popis vztahů, interakcí a faktorů ovlivňujících daný případ. Tento přístup může poskytnout hlubší pochopení kontextu dané situace a umožnit lepší porozumění dynamice, která se v ní odehrává. Tyto studie mohou být cenným nástrojem pro zkoumání konkrétních situací a přispívat k obohacení znalostí v daném oboru či kontextu.[107]

Pro tuto praktickou část byla vybrána metoda osobních případových studií, které představují detailní výzkum specifického aspektu u jednotlivců. Pozornost je věnována jejich minulosti a kontextovým postojům, které předcházely určité události. Zkoumají se tedy příčiny, determinanty, faktory, procesy a zkušenosti. Každá kazuistika se vypracovává na základě jisté šablony a bodů, které se prolínají.

1) Úvod

Tato část je věnována prvotnímu popisu případu, který mladistvý spáchal. Jak jsem již uvedla, z důvodu ochrany osobních údajů a zachování anonymity mladistvého pachatele, zde nejsou uvedené citlivé informace jako jména, bydliště a některé informace jsou upraveny tak, aby nedošlo k odhalení identity mladistvého.

2) Anamnéza

Anamnéza je povinný prvek případové studie. Jedná se o detailnější přiblížení situace, v jaké se mladistvý nachází. Anamnézu jsem rozdělila na rodinnou, školní a osobnosti.

[107] HENDL, J. Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. Praha: Portál, 2005. ISBN 80–7367-040-2. str. 108

3) Současná situace

Závěrečná část případové studie je věnována aktuálnímu životu mladistvého. Dochází zde ke komplexnímu zhodnocení situace. Navíc se zde může objevit postoj jedince ke svým činům. V této diplomové práci zde bude popsané, jak účinná byla samotná prevence či preventivní opatření, které byli využity u konkrétního jedince. [108]

9.1. Vymezení hypotéz

Před vypracováním případových studií jsem formulovala celkem čtyři hypotézy, které jsou utvořeny tak, aby odrážely podstatu této diplomové práce. Vycházejí z teoretické části a výzkumných otázek. Zároveň by mělo být možné je ověřit prostřednictvím následujících případových studií.

- **Hypotéza č. 1** → Prevence trestné činnosti mladistvých významně závisí na rodinném prostředí.
- **Hypotéza č. 2** → K narušení preventivních opatření u mladistvých dochází velmi často na základě nedostačující spolupráce mezi rodinou a školou.
- **Hypotéza č. 3** → Účast na sportovních či uměleckých aktivitách výrazně přispívá k prevenci trestné činnosti mladistvých.
- **Hypotéza č. 4** → Včasná identifikace rizikových faktorů a implementace odpovídajících preventivních opatření a programů jsou významné pro úspěšnou prevenci dalšího problematického chování.

[108] HENDL, J. Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. Praha: Portál, 2005. ISBN 80–7367-040-2. str. 104,105 51

10. Konkrétní případové studie

Kazuistika č.1 - chlapec 16 let

Chlapec je již od brzkého věku vedený v evidenci kurátora pro mládež. Tento kurátor aktivně využívá metody sociální práce k prevenci vzniku a šíření sociálně patologických jevů u dětí a mládeže. Tato prevence nebyla dostatečně úspěšná a chlapec se stal aktérem několika vážnějších incidentů. Například mezi ně patří fyzické napadení vrstevníka ve spolupráci s dalšími chlapci, loupež a výtržnictví. Chlapec byl po selhání všech předchozích opatření umístěn do výchovného ústavu s terapeutickým programem, který má za cíl předejít dalšímu delikventnímu chování. Po umístění chlapce do výchovného ústavu mu byla poskytnuta terapeutická podpora s důrazem na psychosociální aspekty jeho chování. Individuální terapie měla za cíl pracovat s agresí, impulzivitou a emocionálními problémy, zatímco vzdělávací programy mu měly pomoci rozvíjet pozitivní dovednosti.

V rámci opatření byl dále navržen individuální vzdělávací plán, který má za cíl reflektovat potřeby chlapce a směřovat ho k dosažení pozitivních výsledků. Rodinná terapie byla implementována s cílem zapojit rodinu do procesu resocializace a řešit problémy v těchto vztazích. Monitorování chlapcova chování a dohled byly zavedeny jako preventivní opatření k zabránění dalším incidentům. Cílem těchto opatření bylo nejen potrestat chlapce za jeho činy, ale především mu poskytnout nástroje a dovednosti potřebné k návratu do společnosti.

Rodina

Chlapec žije ve společné domácnosti s matkou a čtyřmi sourozenci. Jejich matka chodí do dvou prací, aby je zabezpečila. Se svým otcem byl chlapec údajně v minulosti v kontaktu přes sociální sítě. Nyní se otec o syna prý vůbec nezajímá. Matka říká, že ji chlapec vůbec nerespektuje, odmítá chodit do školy a vulgárně na ni řve. Dle sdělení matky je chování čím dál horší. Každý den údajně po matce požaduje peníze a když mu je nedá, tak křičí a do všeho bouchá. Zcela prý zdemoloval skříň, rozbil skleněnou výplň dveří a okenní výplň u balkonových dveří. Na úvodní konzultaci do výchovného ústavu se matka se synem nedostavila, prý

z finančních důvodů. Matka uvedla, že už s ním nemůže vydržet a jeho výchovu nezvládá. Chlapec při mé návštěvě v ústavu uvedl, že v rodině respektuje akorát svého nejstaršího bratra, což tvrzení matky a vychovatelů potvrzuje.

Škola

Chlapec navštěvuje střední odborné učiliště, kde pedagogové zaznamenali ihned v začátcích značný nárůst projevů rizikového chování a snažili se na něj reagovat. Jeho vysoká absence ve škole je převážně způsobena častým vyhledáváním společnosti kamarádů mimo školní areál. Dále se chlapec ve školním prostředí projevuje výrazně agresivně, což ovlivňuje kolektivní atmosféru. Tato agresivita má různé formy projevu, ať už verbální či fyzické. Agresivita měla následně negativní dopad na klidné a bezpečné prostředí ve třídě.

V rámci prevence ze strany školy byla snaha zaměřit se nejen na snížení absencí, ale také na řešení příčin rizikového chování. Snažili se o spolupráci s matkou chlapce, ale marně. S chlapcem mluvil i psycholog, avšak neúspěšně. Chlapec byl neustále velmi agresivní a výbušný.

Osobnost

Před umístěním do ústavu byl chlapec popisován učitelem jako velmi problematický, až nezvladatelný. Během krátkého rozhovoru s ním jsem zjistila, že chlapec projevuje zájem o bojové sporty, což mě motivovalo zahrnout ho do mé diplomové práce.

Po umístění do výchovného ústavu překvapivě jeho chování nebylo ničím výjimečné, dodržoval základní pravidla a respektoval náhle autority. Do kolektivu vrstevníků se neměl problém zapojit. Absolvoval prý i zátěžový pobyt v přírodě, kde byl dobře přijímán ostatními chlapci a vychovatelé ho dobře hodnotili. V individuálním kontaktu spolupracoval a při práci s jeho anamnézou bylo však zřetelné, že důvody udělení opatření bagatelizuje a nedomýšlí důsledky svého jednání. Vinu svaluje na ostatní a sám se pasoval do role „pasivního přihlížeče“. Při setkání s chlapcem bylo patrné, že neměl motivaci na sobě cokoliv měnit. Z rozhovorů bylo zřejmé, že má přehled o dění v zařízení, rozumí sociálním vztahům, dokonce mi přišel jako empatický ke kamarádům, což mi bylo potvrzené

i jeho vychovatelem. Ten uvedl, že osobnostně se jedná o chlapce se zájmem o druhé lidi i o hlubší vztahy s nimi. Touží velmi o poutání pozornosti okolí, je emočně nedosycený, v něčem na svůj věk až dětsky nezralý.

Současná situace

Před umístěním do ústavu byl chlapec vnímán jako nezvladatelný, ale po umístění do ústavu se až nečekaně za krátký čas jeho chování v rámci možností stabilizovalo. Vychovatelé tomu přisuzují individuální přístup k chlapci. V ústavu respektoval do jisté míry pravidla, integroval se do kolektivu a úspěšně absolvoval své terapeutické aktivity. Zde opatření překvapivě splňovala svůj preventivní účel. Avšak v individuálních rozhovorech stále vykazuje bagatelizaci svého chování a svalování viny na ostatní.

S chlapcovou skupinou jsem ve výchovném ústavu absolvovala praxi, jejíž součástí byla i volnočasová aktivita formou bojových sportů, kterým se také věnuji. Chlapec od začátku jevil velký zájem a byl schopný při tréninku respektovat trenéra. Po nedávném kontaktování výchovného ústavu mi bylo sděleno, že chlapec začal docházet dobrovolně na lekce do nedaleké tělocvičny. Jeho vztah s bojovými sporty sdílí spolu se starším bratrem, kterého uvedl jako svůj vzor. Tyto dva faktory jsou velmi klíčové v rámci další prevence a jeho osobního rozvoje. Chlapec má velkou šanci na nápravu po propuštění z ústavu, ale čeká ho ještě dlouhá cesta.

Kazuistika č.2 - chlapec 17 let

Chlapec byl až do svých šestnácti let považován za bezproblémového, s výjimkou několika incidentů, jako bylo občasné záškoláctví a nerespektování autorit. Nicméně všechny tyto situace byly vždy úspěšně řešeny díky spolupráci rodiny se školou v rámci preventivních opatření. V sedmnácti letech došlo v důsledku změn v rodinných vztazích k náhlé transformaci, přičemž chlapec začal projevovat sklony k trestné činnosti. Po navázání kontaktu s problémovými vrstevníky začal chlapec spolu s touto skupinou spolupracovat na krádežích a agresivních útocích proti ostatním vrstevníkům. V reakci na jeho činy a selhání preventivních opatření v rámci rodiny a školy, bylo nejprve na chlapce uvaleno výchovné opatření, které

zahrnovalo dohled probačního úředníka. Nicméně v závěrečné fázi bylo využito ochranné opatření, a chlapec byl umístěn taktéž do výchovného ústavu.

Rodina

Chlapci se dříve dostávalo podpory v rámci úplné rodiny, avšak jeho svět se změnil v jeho šestnácti letech, když došlo k rozvodu rodičů a matka si našla nového partnera. Tato změna byla možným zdrojem vznikajících problémů. Rodina aktuálně žije v sociálně vyloučené lokalitě v čtyřpokojovém bytě, který sdílí celkem osm osob. Chlapec sdílí svůj pokoj se dvěma bratry. I přes to, že domácnost splňuje běžné standardy v dané lokalitě, rodina závisí na sociálních dávkách. Přestože přítel matky občas vydělává brigádně, většinu času zůstává nezaměstnaný a představuje pro rodinu významné problémy, zejména kvůli jeho problémům s alkoholem. Matka je na rodičovské dovolené s nejmladší dcerou.

Po rozpadu rodiny došlo k incidentu mezi členy rodiny a učitelem, který vyžadoval intervenci Městské policie. Následně se chlapcova situace zhoršila, což vedlo k opakovaným problémům v rámci trestné činnosti a přestupků.

Škola

Třídní učitelka chlapce ze začátku popisovala jako neproblémového jedince, s výjimkou několika drobných incidentů, které podle ní byly běžnou součástí mladistvých, kteří se nudí. Učitelka však aktivně řešila problémy chlapce, pravidelně s ním komunikovala a snažila se působit včas preventivně. Během těchto interakcí učitelka zdůraznila, že otec chlapce dříve podporoval a vztah mezi nimi byl respektován, což vedlo k efektivní spolupráci. Avšak situace se náhle změnila, jak bylo popsáno výše. Chlapec začal vykazovat známky problémového chování, zanedbávat školní povinnosti a konzumovat alkohol. Jeho chování se stalo velmi delikventním. Školní preventivní opatření se ukázala jako nedostatečná v reakci na tyto nové výzvy, a tak bylo nezbytné přijmout další a intenzivnější kroky.

Osobnost

Jeho vychovatel, se kterým jsem v rámci své krátké praxe v ústavu měla možnost o chlapci hovořit, mi sdělil, že chlapec se taktéž okamžitě přizpůsobil chodu zařízení. Pravidla dodržoval a povinnosti si plnil bez výhrad a byl velice

nekonfliktní. Zapojoval se do veškerých aktivit a v rámci možností vykonal vše, co mu bylo zadáno. Autoritu uznával jak ženskou, tak mužskou. K ženské byl slušný, nápomocný a k mužské respektující, bezkonfliktní. S vrstevníky navazoval kontakt pomalu, držel se chlapce, se kterým do ústavu přišel ve stejný den. Od prvního dne se snažil vyhnout problémům.

Do pracovních aktivit skupiny se zapojoval, byl velice zručný, snaživý a nápomocný ostatním. Neměl problém vykonat jakoukoli pracovní činnost, a navíc přesvědčoval ostatní děti, že je potřeba to vykonat. V době pobytu v zařízení se nestalo, že by šel do tenze či napadl někoho ať už slovně či fyzicky. Do sportovních aktivit se nadšeně zapojoval a ukázalo se, že je velice fyzicky zdatný. Rád vyhledával jakékoli sportovní vyžití jako míčové hry, fotbal a atletiku v tělocvičně. Zimní aktivity, bobování, lyžování, zde zkusil poprvé. Byl velice vděčný za jakoukoli aktivitu, zkoušení něčeho nového.

Chlapec prý sám uvedl, že v minulosti takovou škálu nabízených volnočasových aktivit neměl a mrzí ho to. Nejvíce jej nadchl atletický ovál a zkoušení veškerých atletických disciplín. Dozvěděla jsem se, že v běhu na čas je nejlepší. Chvála ho velice těšila, ale bylo znát, že ji neumí úplně přijímat, či že se v tom necítí úplně komfortně. Uměl ale přiznat, že jeho chování bylo špatné a že by se mu rád do budoucna vyhnul.

Na závěr mi ještě jeho vychovatel sdělil, jaké preventivní opatření by měla být u chlapce podporována a k čemu by měl být veden:

- Ke zdravému sebepojetí, k uvědomění si, kdo je a kam směřuje.
- K navazování důvěry k autoritám.
- K udržování kontaktu s rodinou (hlavně s otcem a bez přítele matky)
- K dodržování pravidel.
- Ke zdravému navazování vztahů s vrstevníky.
- Podporovat jej ve volnočasových sportovních aktivitách, na které má talent
- Podporovat jej ve výběru budoucího povolání vzhledem k jeho přednostem.
-

Současná situace

Je pozitivní zaznamenat, že chlapec projevil zlepšení v chování i po propuštění z výchovného ústavu, které nastalo v týdnu, kdy jsem byla v ústavu přítomna. Zastavil prozatím konzumaci alkoholu a kouření. Jeho matka se rozhodla opustit přítele, aby mohla věnovat chlapci více času a vést ho správným směrem. Tato změna byla chlapcem vřele vítána. Navíc se dohodli na návratu do školy a třídní učitelka nabídla nad chlapcem dohled. Otec opět projevil zájem o chlapce a přihlásili ho na atletiku v rámci volnočasových aktivit na doporučení vychovatele.

Vzhledem k těmto pozitivním krokům a změnám v životě chlapce by bylo možné zatím považovat prevenci z části za úspěšnou. Důležité bude sledovat jeho další vývoj a stabilitu. Zdá se, že dosažený pokrok a podpora jak v rodině, tak ve škole a volnočasových aktivitách mohou být klíčové pro jeho pozitivní cestu do budoucna.

Kazuistika č. 3 - chlapec 17 let

Chlapec již od svých patnácti let projevuje známky rizikového chování (záškoláctví, alkohol, šikana), které mu dlouhodobě procházelo a neustále byl omlouván těžkou životní situací. Nikdo těmto prvotním příznakům nevěnoval dostatečnou pozornost a neřešil toto chování včas.

Chlapec se velmi často účastnil konfliktů, projevoval nedostatek respektu vůči autoritám a často vyhledával fyzické střety, nejen během fotbalových utkání (ve kterých měl zálibu), ale i ve školním prostředí. Stýkal se s dobře známou problémovou partou, se kterou spáchal více brutálních útoků. Například těžké ublížení na zdraví, loupeže, vydírání a sexuální obtěžování. Všechny tyto činy byly značně za hranou pochopení. Tento přístup vedl k narušení jeho mezilidských vztahů a vyvolal obavy u pedagogů a dalších zainteresovaných stran. Na základě obav se začaly zvažovat možné intervence a opatření, které by mohly pomoci k návratu na stabilní cestu.

Proběhla snaha ze strany školy i jeho babičky, ale chlapec na preventivní opatření vůbec nereagoval. Pravděpodobně již bylo pozdě. Po sérii agresivních incidentů, kterých nebylo zrovna málo a vymykali se kontrole, došlo i k brutálnímu napadení

spolužáka, které obletělo internet. Na základě výše zmíněného a nutné izolace z aktuálního prostředí, byl chlapec umístěn do výchovného ústavu. Jeho chování, které vyvrcholilo závažným fyzickým útokem značilo problémy v oblasti sociálního chování a emocionální kontroly. Opatření mu bylo uděleno s cílem poskytnout mu specifickou, individuální péči, která má podpořit jeho rehabilitaci a zamezit dalším nežádoucím incidentům. Cílem tohoto přístupu je nejen ochránit okolní společnost před možným nebezpečím, ale také pomoci chlapci překonat jeho problémy a poskytnout mu nástroje pro zdravější a bezpečnější budoucnost.

Rodina

Chlapec žije pouze se svojí babičkou, jeho matka umřela, když mu bylo šest let a jeho otec, který s nimi nežil už od narození, je aktuálně ve vězení za ublížení na zdraví. Toto byl nejspíše důvod proč chlapcovi všechno procházelo a neřešilo se rizikové chování včas. Babička je už věkem stará a nemá na chlapce tolik energie a jeho výchovu moc nezvládá tzv. ji přerostl přes hlavu. Chlapec má ještě starší ségru, která žije v zahraničí, ale o ní nejsou žádné informace. Jejich finanční situace není vůbec špatná a babička dokáže chlapce uživit ještě s možností mu dopřát věci po kterých touží. Tohoto finančního benefitu chlapec velmi zneužíval. Chlapec má pravděpodobně vrozenou agresi po svém otci, který je již po několikáté řešen pro ublížení na zdraví a další trestné činy.

Škola

Navštěvoval střední odborné učiliště, ze kterého byl podmínečně vyloučen. Díky omlouvání jeho rodinné situace učiteli a vrozeným tendencím k agresi se školní prostředí stalo pro chlapce místem, kde se konflikty ve vztahu k učitelům a spolužákům projevovaly. Konflikty byly čím dál častější a brutálnější. Bohužel, i přes následnou snahu školy a školního personálu se kvůli nedostatku zvláštní podpory a speciálních pedagogických prostředků nepodařilo dotáhnou prevenci k úspěchu. Konfliktní situace se stávaly čím dál více neudržitelnými, což vedlo k rozhodnutí o umístění chlapce do výchovného ústavu. Tato změna byla provedena s cílem poskytnout mu profesionální podporu, kterou běžné školní prostředí nedokázalo zaručit. Ústav má poslání poskytovat speciální péči a podporu pro jednotlivce s obtížným rodinným pozadím a specifickými potřebami.

Ve svém novém prostředí má chlapec možnost pracovat s odbornými pracovníky, kteří jsou schopni adresovat jeho individuální potřeby a pracovat na jeho emocionálním
a sociálním rozvoji. Byly implementovány terapeutické programy, které měly za cíl posílit jeho schopnost řízení emocí a snižovat agresivní projevy.

Osobnost

Příčina jeho agresivního chování je pravděpodobně dědičná po jeho otci a mělo se s ní pracovat již dříve. Vychovatel chlapce popsal jako velmi problematického ihned po nástupu do zařízení. Absolutně odmítal respektovat jakoukoliv autoritu. Nerespektoval hranice a byl agresivní k ostatním chlapcům. Vychovatel říká o chlapci, že má vysoké sebevědomí a vůdčí schopnosti, se kterými neumí správně zacházet. U chlapce je patrné, že v minulosti byl formován v prostředí s nedostatkem disciplíny. Pohyboval se v závadové partě vrstevníků, s nimiž se dopouštěl delikventního jednání. Patrné je emoční nedosycení a touha po pozornosti. Uznává hlavně materiální hodnoty. Prostředkem k získání materiálních věcí mu bylo přivlastnění si těchto věcí pomocí delikventního jednání. Zábrany ztrácel zejména ve skupině, gangu problémových vrstevníků. On sám na vše nahlíží v tom smyslu, že nebyl iniciátorem závadového jednání, ale nechával se ovlivnit, strhnout. To se ovšem vylučuje s tvrzením vychovatele, který ho staví do vůdčí pozice. Při mé návštěvě byl tento chlapec jako jediný absolutně nepřizpůsobivý a narušoval veškeré aktivity. Bylo těžké s ním, jakkoliv komunikovat. Odmítl i účast na tréninku bojových sportů, které bylo na programu. Proto jsem odkázaná pouze na informace od jeho vychovatelů.

Současná situace

Chlapec byl z ústavu nedávno propuštěn. Nastoupil na novou školu a snažil se jít správnou cestou, ale netrvalo moc dlouho a začal být opět agresivní jak vůči spolužákům, tak proti učitelům. Jeho okolí z něj má strach, protože už z dřívější doby vědí, čeho je schopen. Ze školy byl opět podmínečně vyloučený. A na základě páchání další trestní činnosti byl umístěn zpět do ústavu, kde se nachází i nyní. Vychovatel mi sdělil, že zanedlouho je chlapcovi osmnáct let a pravděpodobnost jeho nápravy do té doby je téměř nemožná. Je tu velká

pravděpodobnost, že dojde k trestu odnětí svobody. Tento případ lze považovat za takový, kde prevence od začátku selhala.

11. Vyhodnocení hypotéz

Hypotéza č. 1

- **Prevence trestné činnosti mladistvých významně závisí na rodinném prostředí.**

Hypotéza první vyplývá z kapitoly č. 5, kde je rodina popsána jako nejvýznamnější klíčový aspekt v oblasti prevence delikventního chování mladistvých. Je zde zmíněno, že nedostatečná péče v rodině může zvýšit riziko trestné činnosti mladistvých. Celkově hypotéza zdůrazňuje důležitost efektivní prevence v rodině od počátku vývoje dítěte.

Ve všech třech případech zmíněných v předchozí kapitole je patrné, že stav rodinného prostředí a kvality rodinných vazeb významně ovlivnily páchání trestné činnosti mladistvými. V prvním případě je rodinné prostředí výrazně narušeno vysokým pracovním vytížením matky a velkým počtem sourozenců. Nedostatek individuální pozornosti jak od otce, tak od matky, negativně ovlivňuje chování chlapce, které postupně eskalovalo do problematičtější podoby. Situace nakonec dosáhla bodu, kdy matka nebyla schopna účinně zvládnout vývoj chlapcova chování, což vedlo k rozhodnutí umístit ho do výchovného ústavu. Ve druhém případě se ukazuje, že narušení rodinných vazeb, zejména po rozvodu rodičů a příchodu nového partnera matky, může být spojeno s vývojem problémového chování mladistvého. Změna v rodinné dynamice a problematický vztah s přítelem matky přispěly ke vzniku problémů, které vedly k incidentu, a nakonec k umístění chlapce do výchovného ústavu. Ve třetím případě, kde chlapec žije pouze s babičkou, jsou rodinné vazby téměř neexistující. Je tu jasná absence důležité výchovy rodičů. Babička, přestože finančně situaci zvládá, má omezené možnosti výchovy, což vede k náročným situacím.

Celkově lze konstatovat, že v těchto případech se narušení rodinných vazeb a nedostatečná prevence ze strany rodiny, projevily v problémovém chování mladistvých.

Hypotéza č. 1 je verifikována

Hypotéza č. 2

- **K narušení preventivních opatření u mladistvých dochází velmi často na základě nedostačující spolupráce mezi rodinou a školou.**

Hypotéza říká, že existence spolupráce rodiny a školy může mít pozitivní dopad na prevenci trestné činnosti mezi mladistvými a ovlivňovat jejich chování k lepšímu. Toto tvrzení vyplynulo z teoretické části konkrétněji z kapitoly číslo pět. Ta uvádí, že k zásadním preventivním působením, co se rodiny týče, řadíme spolupráci se školou. Škola je zde popsána jako důležitá hlavně pro vzdělání a částečnou výchovu mladistvých.

Z případových studií vyplývá, že snaha o spolupráci s rodinou pokaždé selhala. U prvního chlapce se škola snažila o spolupráci s matkou chlapce, tak aby došlo ke snížení absence a řešení příčin rizikového chování. Tato snaha byla marná. Ve druhém případě učitelka měla snahu aktivně řešit problémy chlapce a pravidelně s ním komunikovala a snažila se působit preventivně. Uvedla, že dříve měl chlapec podporu od otce, který se školou spolupracoval. Po rozvodu a ztráty spolupráce školy s otcem, chlapec začal vykazovat známky problémového chování, zanedbávat školní povinnosti a konzumovat alkohol. Ve třetím případě bylo chlapci dlouhodobě omlouváno problémové chování jak ze strany školy, tak babičky a k řešení došlo příliš pozdě.

Můžeme tak vyhodnotit, že ve třech případech ze tří selhalo navázání spolupráce školy s rodinou, což podpořilo páchání trestné činnosti mladistvých.

Hypotéza č. 2 je verifikovaná

Hypotéza č. 3

- **Účast na sportovních či uměleckých aktivitách přispívá k prevenci trestné činnosti mladistvých**

Hypotéza č. 3 tvrdí, že účast na sportovních či uměleckých aktivitách má příznivý vliv na prevenci trestné činnosti mladistvých. Tato domněnka vychází z mého přesvědčení, že mládež zapojená do volnočasových aktivit je méně náchylná k

páchání trestných činů. V kapitole číslo pět teoretické části je zdůrazněno, že volný čas je klíčovým prvkem v systému prevence, který má podporovat rozvoj osobnosti, vztahy k hodnotám, vrstevníkům a rodinným příslušníkům a budovat zdravý postoj k sobě samému. Dle této hypotézy je důležité poskytovat dětem a mládeži zajímavé příležitosti, které je naučí spoléhat na sebe a odstraní jejich nezájem a pasivitu. Zapojení mladých lidí do sportu, umění a podobných aktivit může sloužit jako prostředek k tomu, aby mládež trávila svůj volný čas smysluplně. Naopak, pokud mladiství nevyužívají svůj čas pro pozitivní aktivity, hrozí, že ho budou trávit negativně (ve virtuálním světě či poflakováním se), což může vést k nezdravým zvykům a pasivitě. Tato hypotéza zdůrazňuje význam podpory zdravého vývoje mládeže prostřednictvím strukturovaných a prospěšných volnočasových aktivit.

Ve dvou ze tří případových studií, které jsem vypracovala, byl zaznamenán výrazně pozitivní dopad volnočasových aktivit na nápravu delikventního chování mladistvých. Tato skutečnost posiluje hypotézu, že účast ve strukturovaných a prospěšných aktivitách může efektivně snižovat riziko nežádoucího chování mládeže.

První chlapec se účastnil lekce bojových sportů, která ho velmi zaujala. Následně dobrovolně začal navštěvovat lekce v místní tělocvičně. Jeho vztah k bojovým sportům sdílí se starším bratrem, kterého považuje za svůj vzor. U druhého chlapce se projevilo ve výchovném ústavu velké nadání v atletice, která ho začala bavit. Na základě těchto informací tyto dva příklady můžeme považovat za takové, kde vliv volnočasových aktivit měl pozitivní dopad na chování mladých lidí v rámci výchovných institucí.

Tyto konkrétní příklady mohou sloužit jako důležitá opora pro diskuze o implementaci preventivních opatření a programů, které podporují zdravý volnočasový život pro mladé lidi s cílem prevence trestné činnosti.

Hypotéza číslo 3 je verifikována

Hypotéza č. 4

- **Včasná identifikace rizikových faktorů a implementace odpovídajících preventivních opatření a programů jsou významné pro úspěšnou prevenci dalšího problematického chování.**

Hypotéza se zaměřuje na důležitost včasné identifikace rizikových faktorů a implementaci odpovídajících preventivních opatření a programů při prevenci problematického chování mladistvých. Klade důraz na včasnou intervenci a sekundární prevenci v oblasti delikventního chování.

Podstatu hypotézy najdeme v teoretické části pod kapitolou týkající se příčin. Tato kapitola uvádí, že u mladistvých se vyskytují jisté rizikové faktory, které je nutné včas identifikovat a promítnout je v rámci prevence. Jedná se konkrétně o faktory, které ovlivňují mladistvé při delikventním jednání a považujeme je za základní faktory formující jedince a jeho osobnost už od brzkého věku.

Více o tom najdeme pod kapitolou zabývající se sekundární prevencí, jejímž úkolem je včas podchytit poruchy jak fyzického, psychického tak i sociálního vývoje ihned od počátečního stadia. Následně zajistit všechna potřebná opatření pro ohroženého jedince a zabránit dalšímu šíření poruchy mezi ostatní. Sekundární prevencí by se měly zabývat zejména výchovné instituce (rodiče, škola, psychologické a sociální služby). U dvou ze tří případů došlo k včasné identifikaci rizikových faktorů a na základě nich i implementaci odpovídajících preventivních opatření a programů, které byly důležité pro úspěšnou prevenci dalšího problematického chování. První chlapec vykazuje ve výchovném ústavu pozitivní změny v chování, což naznačuje úspěšné aplikování preventivních opatření. Včasná intervence a respektování individuálních potřeb chlapce hrály klíčovou roli v prevenci problematického chování. U druhého případu byla využita prevence jako okamžitá reakce na změnu rodinných vztahů a náhlého výskytu rizikového chování. Tato včasná prevence přinesla pozitivní změny a chlapec ukazuje zlepšení v chování po propuštění z výchovného ústavu. Ve třetím případě se opomíjely jasné projevy rizikového chování a začaly se řešit, až když bylo pozdě.

Hypotéza číslo 4 je verifikována

Závěr

V úvodu diplomové práce je za cíl stanoveno podrobně shrnout prevenci trestné činnosti mladistvých a zaměřit se na klíčové aspekty této problematiky. Tento cíl splňuje teoretická část práce, kterou jsem rozšířila o praktickou část založenou na kvalitativním výzkumu. Na základě své praxe ve výchovném ústavu jsem vypracovala tři případové studie chlapců, kteří projevovali známky delikventního chování. V těchto případech jsem se zaměřila na klíčové aspekty, které vyplynuly z teoretické části práce, a to především na vliv rodiny, školy a volného času. Hypotézy, které jsem si stanovila na začátku mého výzkumu, byly úspěšně ověřeny. Tato verifikace hypotéz nám poskytuje náhled do toho, jaký význam má rodina a škola při prevenci trestné činnosti mladistvých. Získané poznatky ukazují na důležitost zaměření se na to, jak mladiství tráví svůj volný čas. Ve třech případech, které jsem zkoumala, se ukázala pozitivní změna ve způsobu trávení volného času jako klíčový faktor.

V dnešní době, kdy některé rodiny čelí omezeným finančním prostředkům nebo nemají dostatek zájmu o podporu svých dětí v oblasti volnočasových aktivit, je nezbytné, aby školy a další instituce přijaly aktivní přístup a nabízely různé možnosti, jak mládež může trávit svůj volný čas mimo sociální sítě či neorganizované aktivity s vrstevníky. Současná doba je charakterizována rychlým tempem a vlivem médií na mládež, a proto je nezbytné klást důraz na tuto skutečnost. V úvodní části jsem definovala výzkumné otázky, na které diplomová práce přinesla odpovědi. Například z praktické části jednoznačně vyplynulo, že prevence trestné činnosti mladistvých vyžaduje aktivní úsilí organizací a jednotlivců, kteří přicházejí do styku s mládeží. Z mé osobní zkušenosti zdůrazňuji, že je nezbytné pozitivně ovlivňovat mladé jedince k vytváření zdravých vzorců chování a motivovat je k optimálnímu využití volného času, přičemž sport a umělecké aktivity hrají klíčovou roli. V tomto kontextu je důležité si uvědomit, že k úspěšné prevenci není dostatečná pouze snaha ze strany organizací a škol. Stabilní rodinné zázemí a podpora ze strany rodiny jsou nezastupitelnými faktory. Rodina má vliv na formování hodnot a postojů dětí, což zahrnuje i přístup k volnému času a jeho smysluplnému využití. Škola hraje klíčovou roli v celkovém

procesu prevence společně s rodinou. Správné postavení se k potenciálním problémům již v raných fázích, může mít výrazný dopad na prevenci negativních jevů. Včasné a efektivní zasahování ze strany školy může být klíčové pro podporu pozitivního vývoje mladistvých. Celkově je prevence stěžejním prvkem v úsilí o formování odpovědné mládeže.

Vypracováním diplomové práce jsem získala pro mě velmi přínosné informace o prevenci trestné činnosti mladistvých v České republice, a hlavně jaké klíčové faktory ji doprovází. Překvapilo mě, kolik mladistvých nemá žádnou aktivitu, která by je bavila a naplňovala.

Stanovený cíl diplomové práce byl naplněn a informace získané v této práci odpovídají na výzkumné otázky. Věřím, že informace zde obsažené budou přínosem pro osoby, které mají zájem o danou problematiku. Z vlastního pohledu považuji téma prevence trestné činnosti mladistvých za velice zajímavé, důležité a stále aktuální téma a budu se jím ráda zabývat i do budoucna.

Seznam použité literatury

Knižní literatura

BĚLÍK, Václav a Stanislava SVOBODA HOFERKOVÁ. Prevence rizikového chování žáků z pohledu pedagogů. Hradec Králové: Gaudeamus, 2018. ISBN 978-80-7435-726–8.

BITTNEROVÁ, D., DOUBEK, D., LEVÍNSKÁ, M. (2011). Lžou nebo se mýlí nebo nám nerozumí? Kulturní modely a vzdělávání ve vyloučených lokalitách. In ŠUCHA, M., CHARVÁT, M., ŘEHAN, V. (eds.). Kvalitativní přístup a metody ve vědách o člověku ...: sborník z konference. Brno: Psychologický ústav Akademie věd ČR,

BLATNÍKOVÁ, Šárka a NETÍK, Karel, 2008. Predikce vývoje pachatele. 1. vyd. Praha

BLATNÍKOVÁ, Šárka. Problematika zabezpečovací detence. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010. 151 s. ISBN 978-80-7338-106-6

BRUCKNEROVÁ, Eva. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-848-2.

BRUCKNEROVÁ, Eva. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-848-2.

Dleštíková, Tereza. Restorativní Justice. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2022. ISBN 978-80-7251-536-3

FIRSTOVÁ, Jana. Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. ISBN 978-80-7380-521-0.

GOTTŠTEINOVA, Natálie. *Analýza kriminality dětí a mladistvých s důrazem na její specifikaci*. Bakalářská práce. Praha: Policejní akademie ČR, 2022.

HAVELKOVÁ, Pavla. Trestná činnost mladistvých na teritoriu Územního odboru Kutná Hora. Bakalářská práce. Právnická fakulta Masarykovy univerzity, 2010.

HENDL, J. Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. Praha: Portál, 2005. ISBN 80–7367-040-2.

HULMÁKOVÁ, J. In KUCHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. Základy kriminologie a trestní politiky. Praha: C. H. Beck, 2005.

JELÍNEK, Jiří a kol. Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 4. vyd. Praha: Leges, 2013. 1216 s. ISBN 978-80-87576-69-4

JELÍNEK, Jiří.; MELICHAROVÁ, Dita. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: (zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o Změně některých zákonů): s poznámkami a judikaturou. 1. vyd. Praha: Linde, 2004. 143 s. ISBN 80-7201-493-5.

KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: obecná část. 1.vyd. Praha: C. H. Beck, 2009. 797 s. ISBN 978-80-7400-042-3.

KRAUS Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. Člověk – prostředí – výchova. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2

KREJČÍ, MILADA. *Uplatnění jógy v resocializačním procesu dětí a mládeže.* České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 1998 ISBN 80-7040-311-X

KRULICHOVÁ, Eva, Zuzana PODANÁ a Jiří BURIÁNEK. Delikvence mládeže: trendy a souvislosti. Praha: Triton, 2015. ISBN 978-80-7387-860-3.

MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. Mládež a delikvence: [možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže]. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-717-8771-X.

MATOUŠEK, Oldřich a Andrea MATOUŠKOVÁ. Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-825-8

MATOUŠEK, OLDŘICH, KOLÁČKOVÁ, JANA, KODYMOVÁ, PAVLA. Sociální práce v praxi. Praha: Portál, 2005. 351 s. ISBN 80-7367-002-X

MATOUŠEK, OLDŘICH, KROFTOVÁ, ANDREA. Mládež a delikvence. Praha: Portál, 1998. s. 261 ISBN 80-7178-226-

NOVOTNÝ, Oto a Josef ZAPLETAL. Kriminologie. 3., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2008. ISBN 9788073573768.

Pajdičová, Dominika, Ivana Zoubková, and Policejní akademie ČR. Restorativní Justice: Diplomová Prace. Praha, 202

PÁVKOVÁ, J. a kol. Pedagogika volného času. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-73–67-423-6.

PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času*. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2014. ISBN isbn978-80-7290-666-6.

PROCHÁZKA, Miroslav a Stanislava SVOBODA HOFERKOVÁ. Metodik prevence a jeho role na základní škole. V Praze: Pasparta, 2019. ISBN 978-80-88290-28-5

PROTIVINSKÝ, Miroslav. Prevence kriminality: skripta určená studentem veřejnoprávních akademií a vyšších odborných škol a posluchačům rekvalifikačních kurzů bezpečnostně-právního studia. Praha: Armex, 1999. ISBN 80-86244-03-2.

STRAUS, Jiří. Kriminalistická metodika. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-124-3

ŠÁMAL, Pavel; VÁLKOVÁ, Helena; SOTOLÁŘ, Alexander; HRUŠÁKOVÁ, Milana; ŠÁMALOVÁ, Milada. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011. 968 s. ISBN 978-80-7400-350-9.

ŠÁMAL, Pavel; VÁLKOVÁ, Helena; SOTOLÁŘ, Alexander; HRUŠÁKOVÁ, Milana; ŠÁMALOVÁ, Milada. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011. 968 s. ISBN 978-80-7400-350-9.,

ŠČERBA, Filip a COUFALOVÁ, Bronislava, 2016. Efektivita sankcionování mladistvých. V Praze: Leges. ISBN 978-80-7502-131-1.

ŠTERN, Pavel; OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka; DOUBRAVOVÁ, Dagmar (eds.). Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů. 1. vyd. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-757-2.

VÁLKOVÁ, Helena a Josef KUCHTA. Základy kriminologie a trestní politiky. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-80-7400-429-2.

VÁLKOVÁ, Helena, Josef KUCHTA a Jana HULMÁKOVÁ. 2019 Základy kriminologie a trestní politiky. 3. vydání. V Praze: C.H. Beck, Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-80-7400-732-3.

VÖLFLOVÁ, P., Drogy a primární prevence drogových závislostí na středních školách. Brno, MU, Diplomová práce, 2008,

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář. Praha: C.H. Beck, 2004. Komentované zákony (C.H. Beck). ISBN 8071798290.

ZAPLETAL, J. *Prevence kriminality.* Praha: Policejní akademie ČR, 2000. ISBN 80-7251-047-

ZEHR, Howard. Úvod do restorativní justice. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003. ISBN 80-902998-1-4

ZOUBKOVÁ, I., MOULISOVÁ, M. Kriminologie a prevence kriminality. Praha: Armex, 2004. Skripta pro střední a vyšší odborné školy. ISBN 80-86795-05-5

ZOUBKOVÁ, Ivana. Kontrola kriminality mládeže. Dobrá Voda: A. Čeněk, 2002. ISBN 80-86473-08-2.

Zákony

218/2003 Sb. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Zákony pro lidi – Sbírka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění [online]. Copyright © AION CS, s.r.o. 2010 [cit. 20.02.2024]. Dostupné z: https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2003-218?text=osobnost

40/2009 Sb. Trestní zákoník. Zákony pro lidi – Sbírka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění [online]. Copyright © AION CS, s.r.o. 2010 [cit. 08.02.2024]. Dostupné z: https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40?text=

Elektronické zdroje

HYBSKÁ, Bc. Gabriela. *Probační programy jako forma resocializace mladistvých delikventů*. Online, Diplomová práce, vedoucí PhDr. Dana Knotová PhD. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2006. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/jgdkj/PP_jako_forma_resocializace_mladistvych_delikventu.pdf. [cit. 2024-02-20].

KOCÁBEK, P., Situační prevence kriminality – teorie a praxe [online], Copyright Městská policie Karlovy Vary©2004–2016, Dostupné na: www.mpkv.cz/index.asp?menu=308 [cit. 2024 02–22],

Kol. autorů. MAJÍ NA TO! Jak podpořit sociálně znevýhodněné děti na ZŠ. 32. Jak snížit absence u žáka se sociálním znevýhodněním? [online]. Dostupné z: http://www.majinato.cz/32-jak-snizit-absence-u-zaka-se-socialnim-znevyhodnenim.php]. [cit. 15.2.2024]

KOVÁŘOVÁ, Marie; ŘEZÁČ, Pavel; HRUŠKOVÁ, Kateřina a RUNČÁKOVÁ, Jana. Kriminalita mládeže a možnosti restorativní justice. Online. Preventivní program Křižovatka. Dostupné z: Ratolest Brno https://www.ratolest.cz/wpcontent/uploads/kriminalita_mladeze_a_moznosti_restorativni_justice_0.pdf. [cit. 2024-02-18].

Kriminalita – Ministerstvo vnitra České republiky. Statistika kriminality mládeže – Ministerstvo vnitra České republiky, Rozbor situace dětí a mladistvých ohrožených kriminalitou a kriminálně rizikovými jevy“ v letech 2018–2020 [online]. © 2020 [cit. 21.2.2024]. Dostupné z: https://www.mvcr.cz/soubor/1-informace-pro-rvppk-2020-final-pdf.aspx

MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI. Probační a resocializační programy pro mladistvé. Online. Justice.cz. Dostupné z: https://justice.cz/web/msp/probacni-programy1/-/clanek/probacni-programy-pro-mladistve?. [cit. 2024-02-21].

NETOLICKÁ, Danuše. Kriminalita dětí a mládeže. Metodický portál: Články [online]. 26. 08. 2012, [cit. 2024-02-20]. Dostupný z WWW: ISSN 1802-4785

PMS – PROBAČNÍ a MEDIAČNÍ SLUŽBA [Online]. © 2016. [Citace: 2024-02-25]. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/propachatele/resocializacni-projekty /

PÖTHE, MUDr. Peter. *O dětské duši*. Online. 2023. [cit. 2024-02-18]. Dostupné z: https://herohero.co/detskaduse

PREVENCE KRIMINALITY NA STRÁNKÁCH MINISTERSTVA VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. Prevence kriminality. Online. 2021. Dostupné z: https://prevencekriminality.cz/prevence-kriminality/. [cit. 2024-02-16].

PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA. Resocializační programy. Online. Probační a mediační služba. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/pro-pachatele/resocializacni-projekty/. [cit. 2024-02-21].

PROF. PHDR. MIOVSKÝ, PH.D. [online]. Praha: Nadace Sirius, 2016 [cit. 2024–02-23]. Dostupné z: https://www.sancedetem.cz/travi-dite-pet-az-sest-hodin-denne-nainternetu-pozor-na-vznik-zavislosti

Průvodce restorativními programy-druhé vydání. [online]. United Nations Office on Drugs and Crime. [cit. 23.1.2022]. Dostupné z: https://www.unodc.org/documents/justiceandprisonreform/Restorative_Justice_Handbook_-_Czech_Final.pdf.

Strategie prevence kriminality v České republice na léta 2016 a 2020, [online], MVCR, 2016, [cit. 2024 .6–02–26], Dostupné na: http://www.mvcr.cz/clanek/strategie-prevence-kriminalityv-ceske-republice-na-leta-2016-az-2020.aspx

ŠIKLOVÁ, Jana. \textit{Psychologické proměny komunikace v prostředí mobilního internetu u dětí ZŠ} [online]. Olomouc, 2017 [cit. 2024-02-21 Dostupné z: https://theses.cz/id/7j5fzk/. Diplomová práca. Univerzita Palackého v Olomouci, Faculty of Education. Vedoucí práce doc. PhDr. Irena Plevová, Ph.D.

Trestní řízení ve věcech dětí a mladistvých | www.trestni-rizeni.com | www.trestni-rizeni.com. www.trestni-rizeni.com - trestní právo a trestní řízení pro

laiky | www.trestni-rizeni.com [online]. Copyright © 2006 Dostupné z: http://www.trestni-rizeni.com/vyklad-pojmu/trestnirizeni-ve-vecech-deti-a-mladistvych

VEŘEJNÝ OCHRÁNCE PRÁV. *OCHRANNÉ LÉČENÍ, OMEZOVACÍ PROSTŘEDKY A DALŠÍ TÉMATA*. Online. Ombudsman: veřejný ochránce práv. 2019. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/aktualne/ochranne-leceni-nema-koncepci-negarantuje-bezpeci-pacientum-ani-personalu/#. [cit. 2024-03-01].

VÍTEK, Petr. *Výchovná opatření ukládaná mladistvým dle ZSM v přípravném řízení trestním*. Online, Rigorózní práce. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2010/11. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/onkft/Vychovna_opatreni_ukladana_mladistvym_dle_ZSM.pdf. [cit. 2024-03-01].

Vyhláška č. 72/2005 Sb. o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, 2005. Praha, ročník 2005, číslo 72. Dostupné také z: https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2005-72

What is Restorative Justice? | Restorative Justice. Restorative Justice [online]. Copyright © 2021 Centre for Justice [cit. 14.2.2024] Dostupné z: https://restorativejustice.org/what-is-restorative-justice/#sthash.qoa8snyO.dpbs

WILDOVÁ, Vladislava. Alternativní tresty pro mladistvé delikventy. Online. Český rozhlas. 2012. Dostupné z: https://hradec.rozhlas.cz/alternativni-tresty-pro-mladistve-delikventy-6163370 [cit. 2024-02-21]